

DE
MILITAIRE SPECTATOR.

TIJDSCHRIFT

VOOR HET

NEDERLANDSCHE LEGER.

Après quoi on ne dira plus : « le peuple et l'armée, » en mettant ridiculement ces deux noms en opposition.

ALPHONSE KARR.

ZESTIENDE DEEL.

APRIL 1848. — N°. 10.

BREDA,
BROESE & COMP.
—
1848.

*De ondergetekende verklaart
dat het Tijdschrift Broese & Comp.
Drukking is gedrukt en
door hem voort uitgegeven
Breda, 17 Junij 1848
Broese & Comp.
[Signature]*

DE

MILITARY SPECTATOR.

THURSDAY

FRIDAY

WESTERLY

1862

WALKER & CO.

1862

10

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het gehele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachterij, aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, met het opschrift: voor den Militairen Spectator. Voor oorspronkelijke opstellen kan een vastgesteld honorarium gevorderd worden, te ontvangen bij de Uitgevers, na de verschijning van het 6de en 12de nummer. Het verlangen daartoe moet kenbaar gemaakt worden bij de inzending der opstellen.

AFSGHEID

AAN DE LEZERS VAN DEN SPECTATOR.

Gereed om het moederland te verlaten en eene betrekking aan anderen over te dragen, die ik voor ruim zestien jaren had aanaard, gevoel ik behoefte, om eenige regels tot afscheid aan de lezers van dit tijdschrift te rigten.

In gewone tijden en onder andere omstandigheden, zou ik het onderhavige onderwerp wellicht breedvoeriger behandeld hebben. Misschien had ik mij laten verleiden, mijne geduldige lezers als aan de hand terug te voeren naar het punt van uitgang van dit tijdschrift, en zodoende tot de beweegoorzaken zijner wording; hen met den vinger wijzende op de pogingen, door den *Spectator* aangewend, om de belangen van het leger, als een der eerste staatsbelangen te doen gelden, of om zijnen roem te handhaven, toen onverschilligheid de plaats van belangstelling in het lot van den Soldatenstand had ingenomen.

De gebeurtenissen die wij in het tijdsverloop van eene maand beleefd hebben, hebben zooveel afgebroken van 't geen wij dachten dat nog eene reeks van jaren had kunnen trotseren, hebben zooveel uitgestreken wat wij onuitwisbaar waanden, dat eene retroactische beschouwing van eenige daadzaken, mijnen arbeid betreffende, misschien verkeerd zou worden uitgelegd.

De teruggang is niet meer te vinden in het woordenboek van den dag; en ik zal het niet wagen, in deze oogenblikken de opinie te trotseren, om, al ware het ook, slechts van ter zijde, en als ter sluips, er van te gewagen.

Een dusdanige terugblik op de afgewerkte taak, zou ook kunnen beschouwd worden als eene soort van verpligting, die ik aan de mij opvolgende redactie wilde opdringen. Daardoor zou ik geheel buiten het thema van den dag vervallen, zou ik den grondtoon verzaken, die aan allen en voor

alles, vrijheid in de accoorden mengt van groot en klein, van rijk en arm.

De nieuwe redactie moest vrij zijn om haar veld af te bakenen, om hare grenspalen te plaatsen, hare geloofsbelijdenis te verkondigen. Zij moest kunnen optreden los van het verledene, om het tegenwoordige en de toekomst door nieuwe glazen te kunnen bekijken.

De taak die ik in Januarij 1832, met mijnen te vroeg ontslapen' en aan zijnen nuttigen werkkring, aan de letteren, aan de wetenschappen en aan de muzen zoo ontijdig ontvallen vriend GISIUS NANNING (1) gezamentlijk opnam, is door de eervolle onderscheiding, welke mij is ten deel gevallen, afgebroken.

Zij zou nu belangrijk, ja gewichtig zijn geworden. Het vermoeden, dat zij wellicht mijne krachten zoude hebben overtroffen, lenigt het leedwezen van in zulke oogenblikken de pen te moeten nederleggen; terwijl de overtuiging, dat zij overgedragen wordt op mannen, berekend voor dien arbeid, gewapend voor den strijd, en beziel door edele drijfveren, dit afscheid minder moeilijk maakt.

Ik mag mij echter de genoegdoening niet ontzeggen, van mijne oude lezers, die zoovele mijner feilen en gebreken met den mantel der toegevendheid bedekt hebben, te zeggen, dat ik niet gerust heb, vóór dat ik verzekerd was, dat de *Spectator* een nieuw en als het ware verjeugdigd leven te gemoet ging; dat zijne levensbronnen overvloediger konden vloeijen en degelijker vruchten zouden kunnen dragen. Uit het Programma, dat de nieuwe redactie op deze regelen laat volgen, zal men ontwaren, dat ik voor het minst niet te vergeefs gearbeid heb, aan het voortdurend bestaan van dat tijdschrift.

Ik zal niet behoeven te verzekeren, dat ik met de grootste belangstelling zijnen nieuwen werkkring zal gadeslaan en zijne belangen naar vermogen bevorderen. Daardoor toch zal ik

(1) Hij stierf vier maanden nadat het 1ste nummer van dit tijdschrift het licht zag.

kunnen toonen, dat ik hoogschat en vereer het leger, waarin ik opgevoed ben, dat voor mij de bakermat geweest is van alles wat in mij leeft en beweegt, waarin ik heb leeren waarden de hooge roeping van den soldatenstand, en der pligten hem opgelegd.

Wel hem die in zich voelt wonen de kracht, om deze pligten, zonder ommezien te betrachten.

Door zulke gevoelens bezield, zal noch de tijd kunnen doorknagen, noch de ruimte kunnen uitrekken de banden van trouw en gehechtheid, van hoogschatting, van vereering en erkentelijkheid, die mij binden aan het Vaderland, aan den Koning, aan mijne vrienden en krijgsmakkers, die ik, in vereeniging met mijne togtgenooten, de Majoors der artillerie STEURWALD en VON DENTZSCH, het hartelijkste vaarwel toeroep.

J. C. VAN RIJNEVELD.

A A N
D E N L E Z E R.

Na zestien jaren door dezelfde hand bestuurd te zijn geworden, is de *Militaire Spectator* overgegaan onder de leiding van eene nieuwe redactie.

Op het oogenblik waarin die redactie hare taak aanvaart, hebben onverwachte gebeurtenissen het politieke zamenstel van Europa gewijzigd, en de droombeelden van eenen eeuwig vrede, die reeds in de hersenbreinen van sommige kortzigtigen opkwamen, zijn verder dan ooit van hunne verwezentlijking verwijderd. De toekomst dreigt nog veel over ons te brengen; en de gewigtige voorvallen waarvan zij zwanger gaat, kunnen ook op Nederland, en op de Nederlandsche krijgsmagt hunnen invloed uitoefenen.

De taak die de redactie op zich heeft genomen, is derhalve gewigtig en moeilijk.

Gewigtig en moeilijk, niet alleen om de tedere en ernstige belangen waarmede zij zich vermoedelijk zal hebben bezig te houden, maar zelfs met betrekking tot de bijzonderheden der uitvoering, daar die grootendeels rusten op de medewerking van actieve militairen, die persoonlijk kunnen geroepen worden, om een meer of min belangrijk deel te nemen aan de gebeurtenissen van den dag.

De redactie gevoelt echter ten volle dat zij dáárom niet gerechtigd is tot het inroepen der toegevendheid van hare lezers. Wel had zij zoovele bezwaren niet voorzien bij het

doen der eerste schreden die tot het opvatten dezer taak leiden moesten, maar zij deinst voor die bezwaren niet terug. Met eene volkomene en algeheele toewijding zal zij zich aan den arbeid begeven; met al haar vermogen zal zij daarin volharden, en naar eer en geweten zal zij zich kwijten van de verplichtingen die op haar rusten. Zij zal door alle tijden heen, steeds zelfsvoldoening zoeken in de overtuiging van nuttig werkzaam te zijn voor eenen stand, waartoe zij met hart en ziel behoort; en gelukt het haar tot die overtuiging te geraken, dan behoeft zij geene toegevendheid, dan heeft zij de volle sympathie, de volle tevredenheid van hare lezers verworven.

De redactie stelt zich ten doel: het behartigen der vaderlandsche krijgsbelangen in hunnen geheelen omvang. Zij zal daarbij steeds het oog vestigen op de eischen eener gezonde huishouding van staat, zoowel als op die eener goed georganiseerde landsdefensie.

De bijzondere belangen van dat gedeelte onzer weermagt wat leeft — en dikwerf lijdt; wat beurtelings hoog verheven en diep verguisd wordt; wat nu eens het plechtanker der hope en dan weer een nuttelooze ballast is; die belangen zullen bij ons steeds op den voorgrond staan.

En daarbij zullen wij ons door geene partijdigheid, door geene vooringenomenheid met het een of ander wapen laten leiden. Wij hebben nimmer onze goedkeuring kunnen hechten aan de handelwijze van sommige publicisten, die het eigen wapen wilden opbouwen met den afbraak van andere; want dit ondermijnt de goede overeenstemming die er tusschen de hoofdbestanddeelen van een leger behoort te bestaan. Wij hopen deze klip te vermijden, want ieder wapen, ja ieder vak vindt zijne vertegenwoordigers in de leden of mede-arbeiders der redactie.

De belangen en regten van het leger zullen wij dus met warme vrijmoedigheid voorstaan en verdedigen tegenover iedereen — zonder onderscheid. De wenschen van het leger zullen in ons ten allen tijde gereede tolken vinden. Bestaande grieven, leemten en gebreken zullen wij aanwijzen zoodra zij ter onzer kennis komen. Instellingen en verordeningen zullen wij met gepaste rondheid beoordeelen — en veroordeelen zoo zij het verdienen.

Nimmer evenwel zullen de redacteuren vergeten dat zij voorstanders en verkondigers der krijgstucht behooren te zijn; maar verkondigers eener verlichte, beschaafde, welbegrepene krijgstucht; eener krijgstucht die gegrond is, niet op willekeur, maar op wetten en verordeningen, en die haren oorsprong vindt niet in slaafsche onderdanigheid, maar in ver-

trouwen op, en eerbied voor verdiensten en bekwaamheden. Zij zullen dus de krijgstucht voorstaan, zij zullen nimmer uit het oog verliezen datgene wat men aan hooger rang verschuldigd is, maar zij zullen ook de zwakken verdedigen tegen den eigendunk van den magtigen.

Het bevorderen en verspreiden van militaire wetenschappen, beschouwen wij eveneens als tot onze taak te behooren. Hiertoe zullen niet alleen oorspronkelijke stukken geleverd worden, maar wij zullen onze lezers ook bekend maken met het beste en merkwaardigste wat daarover in vreemde tijdschriften verschijnt. Gedane uitvindingen, genomen proeven, zoowel op eigen grond als buiten 's lands, worden door ons medegedeeld; nieuw uitgekomen werken worden aangekondigd en zooveel doenlijk daarvan eene beoordeeling gegeven.

Verder denken wij onze lezers te onderhouden over sommige takken van militaire wetenschap, die hier te lande tot nog toe geheel werden verwaarloosd, of althans slechts door weinigen beoefend; als daar zijn: Gezondheidsleer (*Hygiëna*), militair regt, enz. Zeer bekwame specialiteiten hebben ons daarover bijdragen beloofd.

Aan eene meer innige verbroedering tusschen het Nederlandsche leger en het Nederlandsche volk zullen wij steeds blijven arbeiden. Zoowel tot bereiking van dit doel, als om hulde te brengen aan de niet genoeg gewaardeerde verdiensten onzer Indische kameraden, zullen wij voortgaan met de bedrijven onzer krijgsmagt in de overzeesche bezittingen te doen kennen, en de verplichtingen te doen uitkomen die de vaderlandsche handel heeft aan haren moed en aan hare volharding. — Door de welwillende tusschenkomst en de medewerking van den vorigen hoofdredacteur des *Spectators*, die in dit opzigt reeds zóoveel gedaan heeft, zullen de mededeelingen dááromtrent nog vollediger en zelfs hoogstbe-langrijk worden.

Als een ander middel om tot de bovenbedoelde verbroedering te geraken, en om ons meer en meer te doen kennen gelijk wij werkelijk zijn, zal de redactie voortgaan met het opnemen van artikelen in lossen en ongedwongen trant, van schetsen en beelden uit het militaire leven.

In al de geaffilieerde deelen van het Nederlandsche leger, Oost, West en Luxemburg, heeft zij hare correspondenten gevestigd; ook hunne belangen denkt zij te behartigen en hunne wenschen aan de hooge landsregering bekend te maken. Een overzicht van hunne zamenstelling en inrigting hoopt zij mede te deelen, en voorts, zoo mogelijk periodiek, de veranderingen en bewegingen dáár voorvallende.

Ziedaar lezer, wat de redactie van den *Militairen Spectator* zich voorstelt en wat zij ook denkt te volbrengen, wanneer geene onoverkomelijke hinderpalen het beletten.

Zoodra er in onze dagen een nieuw tijdschrift verschijnt, wat niet uitsluitend wetenschappelijk is, of zoodra er eene nieuwe redactie optreedt, is men gewoon elkander te vragen: welke kleur, welke vaan wordt er uitgestoken, is het de ministeriële of die der oppositie; alsof er geene andere mogelijk was.

Altijd ministeriëel te zijn strijdt tegen het gezond verstand, tegen de waardigheid van den vrijen staatsburger, iets dat de militair niet ophoudt te zijn.

Altijd opposant te wezen is evenmin met het gezond verstand bestaanbaar, en leidt tot ondermijning der krijgstucht, waaraan wij tot steunpilaren wenschten te strekken.

Wat in andere standen mogelijk wordt, door dat de beide partijen zich menigmaal veroorloven den loijalen weg te verlaten, is juist daardoor in den krijgsstand eene onmogelijkheid.

Op onze vlag zal derhalve geschreven staan **ONPARTIJDIGHEID**.

Die zich met deze leuze kan vereenigen, en die het wel meent met den stand waartoe wij behooren, dien roepen wij op, om ons zijne medewerking te verleen. Bijdragen over de verschillende vakken, waarvoor wij onze kolommen hebben opengesteld, inlichtingen, kennisgevingen van wenschen en behoeften, en zelfs teregtwijzingen zullen met erkentelijkheid worden ontvangen. Medewerking heeft ieder tijdschrift noodig, en de redactie van den *Militairen Spectator* is niet laatzinnig genoeg om dit te ontkennen, al achte zij het ongepast om toegevendheid in te roepen.

Wij weten het dat wij in den *Nieuwen Spectator* eenen belangrijken mededinger hebben naar de eerekroon voor bewezene diensten aan eenen roemvollen stand. Maar wij weten ook, dat het Nederlandsche leger talenten genoeg bezit om met de vruchten van zijnen geest twee tijdschriften te voeden. De dagen zijn voorbij dat het verbond tusschen pen en zwaard tot de vrome wenschen behoorde. Dit verbond is in Nederland veelvuldig gesloten, en van deze waarheid doordrongen, bieden wij den *Nieuwen Spectator* broederlijk de hand; behoudens het regt evenwel, om ter gelegener ure *ridderlijk* en *hovesch* eene lans met elkander te breken.

De nieuwe redactie van den Militairen Spectator.

HET ONTWERP VAN GRONDWET.

De herziening der Grondwet was in de jongste dagen het onderwerp van aller gesprekken, en maakte den inhoud uit van een aantal artikels in dagbladen en tijdschriften. De *Militaire Spectator* heeft daarover een volstrekt stilzwijgen in acht genomen.

Dit gewichtige vraagstuk toch, was in zijne kolommen zoo menigmaal behandeld geworden, en de *Spectator* had hierover reeds zoo dikwerf zijn gevoelen geuit, dat hij slechts in herhalingen had kunnen vervallen; ten anderen, was het voorstel door de vijf HH. der staatscommissie te doen, nog geenszins eene eindbeslissing. Wanneer zij, die uit alle Nederlanders om hunne erkende vrijzinnigheid waren uitgekozen, onverhoopt onze regten en belangen hadden over het hoofd gezien, dan bleef er nog tijd over, om onze stem te verheffen en onze kameraden aan te sporen tot handelingen in overeenstemming met de krijgstuicht en met de wet.

Thans is de arbeid dier Commissie bekend, en wij mogen ons geluk wenschen: onze regten en belangen zijn niet vergeten geworden.

Wij achten het van onzen pligt, om aan dit edele vijfmanschap onze opregte hulde te brengen, want zij zijn de eerste Nederlandsche staatslieden geweest, die de staatsburgerlijke regten van den Nederlandschen krijgsmans openlijk hebben erkend, die ze van eene hersenschim tot een feit hebben gemaakt, en die ze voor de toekomst grondwettig willen en zullen bevestigen.

Deze vijf mannen hebben zich ook bij het leger eene eerezuil gesticht.

Maar, boven alles brengen wij onzen dank aan den Koning, die zulke mannen voor zulk eene taak wist te kiezen.

WILLEM II is daardoor de eerste veldmaarschalk van het eerste werkelijk nationale Nederlandsche leger geworden. — Want ieder Nederlandsch krijgsmans is voortaan Nederlander, en dat niet slechts door zijn taaleigen, of dewijl zijne wieg op Nederlandschen bodem stond, maar door de volle en vrije uitoefening zijner regten als Nederlander.

Thans zullen wij eenen blik slaan op het voorstel van Grondwet, gelijk het daar voor ons ligt, en ons enkel bezig houden met die artikels welke op ons van toepassing zijn.

Volgens artikel 6, zijn vreemdelingen niet benoembaar tot landsbedieningen dan naar de bepalingen der wet. De memorie van toelichting zegt, dat onder landsbedieningen zoowel militaire als burgerlijke ambten verstaan worden. Art. 7 zegt dat de wet verklaart wie Nederlanders zijn.

Eene wet heeft nimmer terugwerkende kracht; maar mogten sommige onzer kameraden, die geene geboren Nederlanders zijn en toch zoo ruimschoots hebben bijgedragen tot den roem en het welzijn van het leger, door deze bepaling bemoeijelijk worden, het tweede lid van art. 7 wijst hun den weg dien zij hebben in te slaan. Zij kunnen door eene wet tot Nederlanders worden verklaard en zoo aan alle moeilijkheden ontsnappen.

Art. 55 zegt: De Koning heeft het oppergezag over de vlooten en legers,

De militaire officieren worden door hem benoemd, ontslagen of op pensioen gesteld, volgens de regels bij de wet te bepalen.

De pensioenen worden door de wet geregeld.

In de memorie van toelichting wordt op eene, voor onzen stand, vleijende wijze erkend, dat wij op bescherming tegen willekeur de hoogste aanspraak hebben. Het kon slechts de vraag zijn, of de regels, waardoor de wet onze regten zou verzekeren, zoo kunnen worden gesteld, dat zij niet tevens beletten eene goede inrigting der dienst en de vrijheid om, inzonderheid na alloop van een oorlog, de uitgaven naar eisch te verminderen. Deze vraag schijnt aan de Commissie, en ook aan ons, door aangehaalde Fransche en andere buitenlandsche wetten opgelost.

Ten slotte wordt op dit gedeelte van het voorstel de bijzondere aandacht van den Koning ingeroepen. Zijner Majesteits krijgskundig oordeel zal beslissen, of aan ons de volvoering kunne worden, die ons aan Wet, Koning en Vaderland, inniger dan ooit, moet verbinden.

Wij twijfelen niet of deze beslissing zal ons gunstig wezen, te meer daar met dit gedeelte van het ontwerp, onze *geheele verkiesbaarheid voor de volksvertegenwoordiging staat of valt.*

De uitdrukking *militaire officieren*, in tegenstelling met die der schutterij, komt ons voor niet juist en niet duidelijk te zijn. Ook schijnt de Commissie aan het woord *militie* eene beteekenis te hechten, die althans in het leger niet aangenomen is. In art. 55 had men, naar onze wijze van zien, behooren te zeggen: *de officieren van het staande leger*; want officieren der mobiele schutterij zijn wel degelijk militaire officieren, zonder daarom officieren van het staande leger te zijn. De *militie*, ingevolge het tegenwoordige VIIIe hoofdstuk tezamen gesteld, wordt bij het staande leger ingedeeld en heeft geene eigene officieren.

Verder blijkt uit de memorie van toelichting, dat door benoemen, ook verstaan wordt benoemen tot hooger rang, en de later te vervaardigen wet kan deze meening bekrachtigen.

Art. 55, in verband met art. 57, bewijst dat het regelen onzer bezoldigingen aan den Koning blijft opgedragen, en wij gelooven het leger hiermede geluk te mogen wenschen. Niets wisselt zoo zeer af naar tijd en omstandigheden, als de behoeften van den mensch, en niets dient zoo vast, zoo onveranderlijk te zijn als eene wet. Brengen wij nu hiermede in verband de neiging van ieder vorst, om de krijgsmagt, die zoo menigmaal een der voornaamste werktuigen van zijnen roem is, zooveel mogelijk aan zich te verbinden, dan gelooven wij niet te veel gezegd te hebben.

De wet in het tweede lid van art. 55 bedoeld, dient echter ook bepalingen omtrent de non-activiteit te bevatten en derhalve dient dit art. daarvan melding te maken; wij zullen later aantoonen waarom.

Art. 86. De leden der Staten-Generaal kunnen niet tegelijk zijn enz....., krijgslieden in werkelijke dienst beneden den rang van hoofdofficier.

De memorie van toelichting, waarin ronduit erkend wordt dat de krijgsman, zoo hij de vereischten bezit, verkiesbaar moet zijn gelijk ieder ander burger, beweert verder, dat hij, zonder zijne non-activiteit te hebben bekomen, onder een te streng gebod van gehoorzaamheid staat. Wanneer zijne chefs hem verlof weigeren, zal hij zijne plaats in de Kamer niet kunnen innemen. Wanneer hij zich in de Kamer nevens zijne meerderen of tegenover den Minister van Oorlog vindt, zal hij dan zóó vrij en zelfstandig kunnen zijn, als het lidmaatschap der vertegenwoordiging eischt? Deze banden knellen het sterkst, hoe lager de rang is; den hoofd-officier minder dan den kapitein of luitenant.

Het nemen van non-activiteit zal dus voor krijgslieden beneden den rang van hoofdofficier, de voorwaarde zijn waarop zij worden toegelaten.

Nemen wij dit voor een oogenblik als noodzakelijk aan, dan moeten wij evenwel doen opmerken, dat die noodzakelijkheid voor den hoofdofficier even goed bestaat, daar ook aan hem alle verlof kan worden geweigerd. Verder behoort het verleen en het intrekken van de non-activiteit geheel tot de bevoegdheid van de regering, en zij kan dus iedere keuze, gevallen op een militair, *de facto* vernietigen. Blijft derhalve het nemen van non-activiteit een vereischte, dan moet dit ook op de hoofdofficieren van toepassing zijn en art. 55 dient daarin te voorzien.

Maar juist de bepalingen van art. 55 beveiligen ons voor alle willekeur, en de officier, van welken rang ook, die voortaan zitting neemt in de Tweede Kamer, zal zich onafhankelijker gevoelen zelfs dan de regterlijke magt. Tegen eigendunkelijk ontslag is hij gewaarborgd; van zijn pensioen, van zijne bevordering bij ancienniteit blijft hij verzekerd, en dit laatste mist de regterlijke magt geheel; slechts buitengewone bevorderingen kan men dus aan den militair, maar alle bevordering kan men aan de regterlijke magt onthouden. Voeg bij deze waarborgen het besef van zijne verhevene roeping, het bewustzijn van, en het vertrouwen op zijne bekwaamheden, waardoor hij zich toch de eer eener verkiezing moet waardig maken, de overtuiging dat geheel het vaderland de oogen op hem gevestigd heeft, dan zal men met mij tot de gevolgtrekking komen, dat hij als lid van de volksvertegenwoordiging, niet ondergeschikt, niet ter nedergedrukt tegenover officieren van hooger' rang *kan* noch *durst* zijn. Dit zij gezegd voor de officieren in het algemeen.

Wat nu de kapiteins en luitenants betreft, zoo gelooven wij dat er niet eene reden bestaat om hen van meer afhankelijkheid te verdenken dan de hoofdofficieren. Wanneer de waarborgen der wet gelijk staan, moet men toch slechts zelfstandigheid zoeken in geestkracht die met de jaren niet toeneemt, en in talenten die nimmer het uitsluitend eigendom waren van dezen of genen rang, omdat die rangen niet altijd naar bekwaamheden, maar doorgaans naar ancienniteit gegeven zijn. Wanneer men verder nagaat de omstandigheden, waarin de hoofdofficieren zich in hunne jeugd bevonden en die waarin de meeste kapiteins en luitenants verkeerden, dan zal men moeten toestemmen, dat het al zeer onnatuurlijk zou wezen, als over het algemeen niet de meeste wetenschappelijke vorming en de meeste talenten juist in die

laatste rangen moesten gezocht worden (1). Daarenboven heeft de krijgstucht wel iets van een voedsel dat men aanhoudend en dagelijks geniet; het gaat in het bloed over en maakt eindelijk een bestanddeel uit van ons geheele zijn; hoe korter tijd men dit voedsel genoten heeft, hoe minder het met ons vereenzelvigd is, maar ook hoe meer men het tot zich neemt, niet uit *gewoonte*, maar uit smaak.

Wij gelooven dus dat er behalve die van art. 55, volstrekt geene bepalingen noodig zijn, om aan den officier het uitoefenen der wetgevende magt mogelijk te maken. Het toestaan van verlof en het verleen en van non-activiteit tot dit einde, en het laatste wanneer de officier het uit eigen beweging nemen wilde, *kan* voor den Minister verplichtend gemaakt worden; maar wij beschouwen het niet eens als eene onmisbare behoefte, want hij die iemand *willekeurig* verhindert in het volbrengen zijner grondwettige pligten, is in onze oogen overtreders der Grondwet.

In het V^e hoofdstuk missen wij het hoog mil. gerechtshof. De bevoegdheid en de werkzaamheden van hetzelfde zullen welligt bij den Hoogen Raad worden overgebracht; wij veronderstellen zelfs dat de militaire leden van dit gerechtshof alsdan bij dien Raad zullen overgaan; latere wetten dienen dit een en ander te regelen. Voorloopig komt het ons voor, dat deze maatregel eene nuttige bezuiniging daartelt.

Wij betreuren het dat er bij het VIIIe hoofdstuk geene uitvoeriger memorie van toelichting gevoegd is, want dit hoofdstuk schijnt ons toe, zeer onduidelijk te zijn. Van het tegenwoordige art. 202 vinden wij geen spoor terug, en er wordt slechts gesproken van eene nationale milizie of van vreemde troepen. Uit dit, en uit hetgeen wij reeds aanmerkten bij art. 55, maken wij op, dat de geëerde voorstellers het staande leger en de nationale milizie, niet als twee zaken beschouwd hebben van verschillende oorsprong, en die slechts zamensmelten op het oogenblik dat de miliciens werkelijk in activiteit treden.

Het staande leger heeft met de milizie niets gemeens en bestaat geheel uit vrijwilligers; die vrijwilligers verrigten de gewone dienst in tijden van vrede, leveren de kaders, en vormen de kern, waarom de milizie zich komt scharen. Dit is de vaste land- en zeemagt waarvan thans art. 202 spreekt, en die het mogelijk maakt om gedurende den vrede alle miliciens in hunne haardsteden en aan hunne beroepsbezigheden te laten.

Behalve die vaste land- en zeemagt, is er volgens het bestaande art. 204, eene nationale milizie; die (art. 205) zoo mogelijk uit vrijwilligers zamengesteld en bij gebreke van dien, door loting voltallig gehouden wordt.

Vooraf zullen wij aanmerken, dat naar onze wijze van zien, de Grondwet, zoowel de tegenwoordige als de voorgestelde (art. 171), van die vrijwillige miliciens geene melding had behoeven te maken; dit had bij de gewone wet kunnen worden geregeld. Er zal toch wel nimmer iets ongrond-

(1) Zoodanige talenten die men zich uitsluitend door *krijgseraring* eigen maakt, blijven hier natuurlijk buiten beschouwing; maar de krijgseraring die men in de laatste dertig jaren heeft kunnen opdoen, buist ook bij kapiteins en luitenants.

wettigs in gelegen zijn, dat van de jongelingen, die tot de loting worden opgeroepen, zich eenigen aanbieden, om al dadelijk, en in mindering van het door de gemeente te leveren contingent, als miliciens te worden ingelijfd. Door eene dergelijke daad doen zij niets, dan, als het ware, de laagste nummers voor hunne rekening nemen. Zij zijn edelmoe-dige en belanglooze nommervwisselaars.

De jaarlijksche ligtingen dier militie nu, worden in de kaders van het staande leger ingedeeld; maar de militie eenmaal onder de wapens zijnde, heeft geene afzonderlijke officieren noch militaire inrigtingen.

Dit zijn de grondslagen waarop het aanvullen en voltal-lig houden van ons leger berust, en hierbij laten wij buiten beschouwing de positie van den gewonen vrijwilliger, die na zijne indiensttreding nog moet loten, en die van den miliciens, die na zijne inlijving als zoodanig, eene vrijwil-lige dienstverbindtenis aangaat; zij doen hier niets ter zake.

Thans zullen wij het VIIIe hoofdstuk der voorgestelde Grond-wet toetsen aan de bovengenoemde grondslagen, die wij als standvastig aannemen, want niets — in dit ontwerp, noch in de memorie van toelichting — geeft ons het regt om te gelooven dat men die heeft willen veranderen.

Wanneer wij het woord *militie* niet verstaan gelijk het bij ons gebruikelijk is, maar als wij het vertalen door *krijgs-volk*, *krijgsmagt* of *leger*, dan wordt alles duidelijk; maar moet het zóó begrepen worden, dan ware het ook te wen-schen dat een dier woorden in de plaats van het niet Neder-duitsche *militie* gesteld werd (1). Met eenige bijvoegselen die daarmede in verband staan, krijgt men dan de navolgende lezing. Art. 171. Er is steeds eene nationale krijgsmagt, enz. Art. 172. Bij gebrek aan genoegzame vrijwilligers, wordt de krijgsmagt te land en ter zee, enz. Art. 173. Zij die aldus in de krijgsmagt te land zijn ingelijfd, enz. — Art. 174. De krijgsmagt te land (of de landmagt) komt, in gewone tijden jaarlijks eenmaal te zamen. In stede van te zamen, ware het juist: onder de wapenen. — Art. 175. In geval van oorlog, enz. kan de Koning de geheele krijgsmagt te land (of de geheele landmagt) buitengewoon bijeenroepen. Terzelfder tijd roept de Koning de Staten-Generaal bijeen, opdat eene wet het zamenblijven (onder de wapenen blijven) der geheele landmagt, enz. — Art. 176. De lotelingen bij de krijgsmagt te land, enz. — Art. 177. De verpligte dienst ter zee, wordt door de wet op de krijgsmagt geregeld. — Art. 180 eindelijk. De sterkte en de inrigting der krijgsmagt, enz. — Doch dan maakt ook de bepaling van art. 180 het verwijzen naar de wet in art. 171 overbodig.

Dit een en ander zou dus nederkomen op een staand leger, dat de dienst in vredetijd verrigt, en dat versterkt of op voet van oorlog gebragt wordt, door het oproepen van ingezetenen, die bij loting tot de militaire dienst waren aan-gewezen.

Wij hebben reeds gezegd, dat wij in onze beschouwingen steeds zijn uitgegaan van het beginsel dat er een staand leger bleef bestaan; zonder dit konden wij onmogelijk eenige hulde

brengen aan de Commissie die dit ontwerp van Grondwet vervaardigde. Het afschaffen van het staand leger toch, komt overeen met het geheel sloopen onzer weerbaarheid en derhalve met het in de waagschaal stellen onzer nationaliteit. Uit art. 55 blijkt dat de voorstellers officieren, en dus een kader willen behouden, maar waaruit zou dit kader ge-trokken worden, wanneer er geene soldaten meer zijn die men bestendig onder de wapens heeft, en derhalve tot hoo-ger rang kan opleiden en vormen. De miliciens kan men buiten hunne toestemming niet naar de overzeesche be-zittingen zenden, en waar wil men dus altijd gereede strij-ders vinden om die plotseling naar onze koloniën over te voe-ren, wanneer daar versterking noodig ware. Hoe zal men zon-der staand leger voorzien in de behoeften aan officieren en kaders in het algemeen bij onze Indische krijgsmagt. Ja zelfs het geheele Indische leger valt immers met het leger hier te lande, want ook het ontwerp zwijgt van een staand leger dáár. En eindelijk, als dit alles kon gevonden wor-den, welk voordeel ligt er in, om de troepen in vredetijd hier benoodigd, te doen bestaan uit miliciens, in stede van uit vrijwilligers? Naar onze wijze van zien, geen enkel; men zou integendeel het nadeel hebben van een aantal in-gezetenen, tegen wil en dank en zonder nut, aan hunne beroepsbezigheden te onttrekken.

Bovendien had zulk een ernstige maatregel, als het afschaf-fen van het staande leger is, in de memorie van toelichting, met de grootste juistheid en naauwkeurigheid, ja zelfs on-wederlegbaar moeten verdedigd worden, terwijl hier het hoofd-stuk der defensie met een ander vereenigd, als ter loops behandeld wordt, zonder dat er zelfs uitdrukkelijke melding van die afschaffing gemaakt wordt. Verder, wanneer men kaders behoudt, is het afschaffen van het staande leger eene fictie, een maatregel die slechts leiden kan om later slechte of geene kaders te hebben, zoowel hier als in Indië, en die hoegenaamd geene bezuiniging oplevert.

Wij blijven derhalve bij onze eerste meening, dat de voor-stellers wel degelijk bedoeld hebben, dat er ook voortaan een staand leger zou wezen; maar als wij dan hun VIIIe Hoofd-stuk toetsen aan het begrip dat *wij* tegenwoordig aan het woord *militie* hechten, en aan de grondslagen waarop het voltal-lig houden van het leger rust, dan zien wij dat er verzuimd is het bestaan van eene vaste land- en zeemagt in de Grond-wet te erkennen; dat volgens art. 176 wel de vrijwillige miliciens buiten hunne toestemming naar de overzeesche be-zittingen kunnen worden gezonden, hetgeen niet aanmoedi-gend is voor iemand die zich niet geheel aan de militaire dienst wil toewijden, en eindelijk, dat art. 180, hetgeen wij anders zouden beschouwen als eene aanwijzing om de sterkte (getal) en organisatie (inrigting) der vaste land- en zeemagt bij de wet te regelen, thans overbodig wordt, daar art. 171 reeds zegt, hoe het zamenstellen (onder de wapenen brengen?) der militie, bij de wet geregeld wordt, en de militie, gelijk aangemerkt is, geene afzonderlijke militaire inrigtingen heeft.

Dat de militie overigens gevormd wordt uit ingezetenen die hun twintigste jaar bereikt hebben, is eene heilzame verbetering.

Art. 178, handelende over de inkwartieringen, enz. komt

(1) *Militia* is ook in de betekenis van *exercitus* genomen door Justinus; 32. 2. 2.

ons niet duidelijker voor dan het tegenwoordige art. 210. Dat de uitzonderingen voor tijden van oorlog door de wet geregeld worden, helpt ons niet uit de moeilijkheden waarin men gedurende den vrede kan geraken. Misschien was alles geschikt, door het tweede lid van art. 178 aldus te doen beginnen: De kosten op de inkwartierungen, enz.

En hiermede zouden wij vooreerst de pen kunnen nederleggen. Vooraf evenwel zullen wij aanmerken, dat het ons genoeg doet in dit voorstel niets te lezen van eenen eed op de Grondwet, door het krijgsvolk te doen. Was het pleit geheel beslist, dan zouden wij over dit punt gezwegen hebben, maar daar dit niet zoo is, en daar deze eed op verschillende wijzen is gevraagd geworden, zoo achten wij ons verplicht hierover onze denkbeelden mede te deelen.

Vooraf verklaren wij echter, dat wij ook hem die den eed op de Grondwet begeert, beschouwen als iemand die het algemeene welzijn beoogt, en dat wij ons een geheel *neutraal* terrein zullen uitkiezen. Wij zullen spreken niet van *den* Koning, maar van *eenen* Koning en van *eene* Grondwet. Handelt men anders, dan is alle discussie onmogelijk, en beschouwden wij hem, die zelfs op dit punt een ander gevoelen aankleeft dan het onze, niet als eerlijk en braaf vaderlander, dan zouden wij ons vernederen door hem te wederleggen.

De tegenwoordige eed is: Trouw aan den Koning; Gehoorzaamheid aan de wetten, en onderwerping aan de krijgstucht.

Tot *onderwerping aan de krijgstucht* is men reeds gehouden eer men officier wordt; men verbindt zich daartoe schriftelijk door het onderteekenen van het krijgswettenboek, en dit gedeelte van de eed stelt, vooral voor den man van eer, geene nieuwe verplichting daar; hij is derhalve in dit opzigt volmaakt onbeduidend, ja zelfs noodeloos.

Ieder burger van den Staat is *gehoorzaamheid* verschuldigd aan *de wetten* en of hij dit onder eede beloofd heeft of niet, zijne overtredingen worden even zwaar gestraft. De eed legt dus ook hier geene nieuwe verplichtingen op, vooral de man van eer is even goed gebonden, en het is ook hier eene onschadelijke, zelfs noodeloze formaliteit.

In de woorden: *Trouw aan den Koning*, ligt dus de geheele waarde, de geheele verbindende kracht van onzen eed, en aan deze woorden moeten wij tegenoverstellen de getrouwheid of gehoorzaamheid aan de Grondwet.

Men zal al dadelijk opmerken dat ieder Nederlander even veel en zelfs meer gehoorzaamheid aan de Grondwet verschuldigd is dan aan de gewone wetten, en dat derhalve een eed op de Grondwet, alweder tot de onschadelijke formaliteiten behoort, en dus voor den denkenden eigenlijk gelijkstaat met het afschaffen van den eed. Men zou dus bij het doen van eenen eed op de Grondwet, door niets gehouden zijn dan door de wetten in het algemeen en door de krijgstucht, maar door den aard onzer instellingen, wel het meest door de laatste. Nemen wij nu aan dat er onverhoopt verwikkelde politieke omstandigheden aanwezig waren, die juist haren oorsprong vonden in de uitlegging van eenig Grondwetsartikel, hoe ligt kunnen dan velen niet tot verzaaking van hunnen pligt gebragt worden, wanneer slechts een

kwalijk onderrigte of kwalijkgezinde den invloed aanwendt die de krijgstucht hem over zijne minderen geeft. Wanneer er niets gesteld is boven de gehoorzaamheid aan de Grondwet en andere wetten, en boven de onderwerping aan de krijgstucht, waartoe ieder militair overal en altijd ook zonder eed gehouden is, dan loopt men ook gevaar, van in dergelijke gevallen, of door onwetendheid, of door kwalijk onderrigten medegeslept te zijn, zijne eer en goeden naam voor altijd te verliezen.

Hier komt nog bij, dat velen den eed op de Grondwet niet als iets zullen beschouwen dat geene nieuwe verplichtingen daarstelt. Zij zullen gelooven dat zij de Grondwet moeten *handhaven*, dat zij door hunnen eed scheidsmannen zijn geworden tusschen de regering en de Grondwet, en dat zij, bij inwendige ongeregeldheden, eerst hebben te onderzoeken, of de hun gegeven bevelen wel in overeenstemming zijn met de Grondwet. In dit alles ligt wel eenige schijn van waarheid, en helderdenkende koppen zullen zich uit zoovele moeilijkheden misschien weten te redden; maar tot hoeveel aarzeling en tot hoeveel mistasting zal zulks geen aanleiding geven bij de groote menigte, en hoevelen, die dachten wèl te doen, zullen niet met eene bezoedelde eer en een knagend geweten uit dien maalstroom te voorschijn treden.

Wij zijn vóór den eed van getrouwheid aan den Koning; die eed wordt gevorderd door het algemeen belang en dus ook door het onze.

Het algemeen belang immers eischt dat alle discussiën tusschen de regering en de natie ordelijk, zonder bloedstorting en zonder geweld plaats grijpen. Daartoe moet het leger medewerken en soms de krachtige hand leenen; en dit kan nimmer zonder aarzeling, nimmer met goed gevolg geschieden, wanneer ieder militair, ook als zoodanig, eene opinie wil hebben. Om nu die aarzeling te beletten en zeker te zijn dat alle genomen maatregelen met éénheid tot hetzelfde doel medewerken, moet er iets staan boven de krijgstucht en boven de gehoorzaamheid aan alle mogelijke wetten, en dit kan nooit iets anders wezen, dan de trouw aan het hoofd van den Staat.

De eed van getrouwheid aan den Koning, wordt ook door ons eigen belang gevorderd, en behalve dat dit reeds gestaafd is door het zoo even gezegde, zullen wij het nog nader toelichten.

De Koning zweert de *handhaving* der Constitutie, en hierin ligt een voldoende waarborg, dat wij nimmer tegen de belangen, regten en vrijheden van het vaderland zullen strijden. Door den eed aan den Koning wordt ons eenen regten weg afgebakend, die ook den minstervarenen in de kennis van wetten en grondwetten onbevreesd kan bewandelen. Bij hem die zich op dit pad houdt, is geene weifeling, geene vergissing mogelijk; de onwetende zoowel als de schrandere bereikt het doel, en behoudt het goed wat voor ieder militair het heiligst is, namelijk: een rustig geweten, eenen onbesproken naam en eene vlekkelooze eer.

W^t.

VOORBEELDEN

UIT DE KRIJGSGESCHIEDENIS, WAAR UITHOOFDE VAN GEBREK
AAN RIJDENDE ARTILLERIE, NIET DATGENE KON WORDEN
VERRIGT, WAT MET HAAR HAD KUNNEN VERKREGEN
WORDEN. (1)

(Zie N°. 9).

EERSTE VOORBEELD.

Slag bij Jena, den 14^{den} October 1806.

In den slag van Jena ontstaat bij de aankomst van de fransche divisie Desjardins op het slagveld, en na het verlies van het door de pruïssische troepen bezette dorp Isserstädt, eene algemeene achterwaartsche beweging van het Pruïssische leger. De troepen hielden zich in den beginne nog gesloten; later veroorzaakte het aandringen der Franschen eene algeheele ontbinding, en slechts afzonderlijke kleine afdeelingen kwamen gesloten te Weimar.

De te laat aankomende generaal RÜCHEL bezweek insgelijks bij Capellendorf, en deelde, niettegenstaande de dapperheid zijner troepen, het lot van het reeds geslagen leger.

De grenzenlooze verwarring waarin het leger op zijnen terugtogt geraakte, was geen onmiddellijk gevolg van den slag, maar van de omstandigheid, dat aan den eersten hevigen aandrang der Franschen niets kon tegengesteld worden, wyl men aan het plaatsen van eene reserve op het slagveld niet gedacht had. Zoo klom de verwarring steeds meer en meer.

Was deze verwarring en de daaruit voortgekomen algeheele vernieling van het leger voor te komen? en op welke wijze?

Alles hing daarvan af, dat men, zoodra de terugtogt noodig geoordeeld werd, den over Vierzehnheiligen aanrukkenden vijand, eene offensieve kracht kon tegenstellen, welke diens vervolging matigde.

Het geschiktste ware hiertoe geweest, eene reserve kavallerie en rijdende artillerie. Doch daaraan was niet slechts niet gedacht, maar de rijdende artillerie zelve ontbrak. De saksische kavallerie, onder den generaal v. ZESCHWITZ, die tot op het laatst van den slag er nog geen deel aan genomen had, werd ook op dit gewigtig oogenblik niet gebruikt; zij was ook te ver van het punt waar de beslissing plaats had, en aan verkeerde instructiën gebonden. Aan beschikbare rijdende artillerie, voor wier krachtig gebruik het slagveld zoo geschikt was, ontbrak het geheel.

Bij het korps van vorst HOHENLOHE bevonden zich op den dag van den slag

46 pruïssische	}	bataillonsstukken.
50 saksische		
64 pruïssische	}	stukken in batterijen.
56 saksische		

Te zamen 216 stukken geschut.

(1) In het werkje: *Ueber den Gebrauch der reitenden Artillerie. Aus dem nachgelassenen Papieren des Generalleutenants Mosnaupf.*, vindt men verscheidene voorbeelden van dezen aard. De schrijver heeft hier in de eerste plaats een

Hiervan waren op het slagveld slechts 28 stukken rijdende artillerie, welk getal de helft te klein was (1). En dit kleine getal was nog in batterijen en halve batterijen over het slagveld verdeeld, en op ruim vijf kwartier uurs van elkander verspreid. Later was 't onmogelijk hen op één punt te vereenigen.

Ten ruim één uur des namiddags begon de algemeene terugtogt; om twee uren was RÜCHEL op het slagveld. Men had dus slechts een kort uur tijds moeten winnen.

Had vorst HOHENLOHE deze drie ontbrekende batterijen gehad, en zich met deze en de kavallerie onder ZESCHWITZ, in de rigting op Vierzehnheiligen op den vijand geworpen, dan hadden de saksische troepen onder DYHERN en NISEMEUSCHEL, welke nog weinig geleden hadden, op Capellendorf kunnen trekken, aan deze zijde van de engte, op den Sperlingsberg en de hoogten bij Kötschau stelling kunnen nemen, en de in verwarring geraakte troepen achter hen kunnen aftrekken. De kavallerie en rijdende artillerie vonden dan in deze stelling een voortreffelijk repli. In plaats daarvan liet men de saksische troepen nog bij de Schnecke staan, toen de fransche troepen reeds in hunnen rug waren. Slechts een klein uur was er noodig; had RÜCHEL na dit uur het geslagen leger in den zoo even geschetsten toestand gevonden, dan had er wel geene overwinning behaald, maar het leger kunnen gered worden. RÜCHEL bleef dan achter de engte van Capellendorf; wat zich aan de andere zijde bevond, kon onder zijne bescherming aftrekken; had er verlies plaats, alles kon toch niet verloren worden. Welk eene terugwerking zou zulks hebben gehad op de noodlottige ontkenning van Auerstädt!

Wat nog te verliezen was, ging na de aankomst van RÜCHEL, door eene ongelukkige leiding, in weerwil der dapperheid van de troepen, verloren. — Ziedaar wellicht het onverklaarbaarste verschijnsel van dezen in vele opzichten onverklaarbaren veldtogt!

Een treffend bewijs voor de juistheid van bovenstaande meening geeft de voor de pruïssische en russische wapenen zoo roemvolle dag van Bautzen. Hier werden toen tot den terugtogt besloten was, kavallerie en rijdende artillerie gemeenschappelijk op den vijand geworpen, en met welk eenen uitslag? De tegenwerking dat de troepen die bij Bautzen vochten, beter dan die bij Jena waren, geldt slechts in een' beperkten zin. Men streed bij Jena en bij Auerstadt met groote dapperheid, en in taktische bedrevenheid en in krijgstuicht (beiden zoo gewigtig bij ongelukkige gebeurtenissen!) overtrof het leger van het jaar 1813 niet dat van het jaar 1806. Eene goede en regt van pas gebruikte rijdende artillerie, die niet angstig achter terreinafscheidingen kruipt, maar in 't gevoel van het offensieve element dat zij bezit, zich stout op den vijand werpt, zal steeds het krachtadigst middel zijn om groote ongelukken voor te komen, gelijk datzelfde element haar het middel geeft om den vijand groote verliezen toe te brengen. Wij hebben hier met voordacht een groot his-

voorbeeld uit de nieuwere krijgsgeschiedenis gekozen, dat in zijne groote betreuwenswaardige uitkomsten een bijzonder belang voor het Pruïssische leger heeft. — Het tweede voorbeeld behelst eene gewigtige vraag over de waarde van een hulpmiddel ter vervanging der rijdende artillerie.

(1) Overtollige detacheringen, alsmede het verlies bij Saalfeld, hadden 20 stukken rijdende artillerie gekost.

torisch voorbeeld aangehaald; hetzelfde zou men langs korteren weg in vele kleine voorbeelden kunnen bewijzen, die ook welbekend en gedeeltelijk elders aangevoerd zijn.

Een tweede voorbeeld moge bewijzen, dat eene onvolkomen navolging van de rijdende artillerie, namelijk het oostenrijksche zoogenoemde kavalleriegeschut, geenszins geschikt is om de rijdende artillerie te vervangen. Dit bewijs is wel zijdelings in de vroeger aangehaalde voorbeelden reeds gegeven, doch hier wordt het regtstreeks bijgebracht.

TWEDE VOORBEELD.

Slag aan de Piave, den 8ten Mei 1809.

De onderkoning van Italië liet zijne troepen, des morgens van den 8ten Mei, de Piave op twee waadbare punten doorgaan, en dekte den overgang door twaalfponder batterijen, welke hij aan den oever in batterij had geplaatst.

De aartshertog JAN zond den luit.-veldmaarschalk VON WOLFSKEHL, ten zes ure des morgens, regts van Campana, tusschen de Piave en Piavesella, voorwaarts, met 14 eskadrons en 3 kavallerie-batterijen.

De generaal WOLFSKEHL had bepaald bevel, niet aan te vallen, dan nadat COLLOREDO zich met hem vereenigd had.

De drie batterijen werden in stelling gebracht en eene lange kanonnade werd geopend, die van de oostenrijksche zijde vruchteloos was, daar de Franschen de rivier bleven doorgaan, terwijl de oostenrijksche kavallerie, door het vuur der fransche twaalfponders, buitengewoon veel leed. In weerwil dus graaf COLLOREDO om tien ure nog niet aangekomen was, vermeende de generaal WOLFSKEHL toch zijn aanval niet langer te mogen uitstellen, daar bijna de geheele fransche kavallerie de rivier was doorgestaan, en de infanterie, niettegenstaande de grootste moeilijkheden, volgde.

De aanval van WOLFSKEHL mislukte. De oostenrijksche kavallerie trok in verwarring naar Barco terug.

Schoon de kavallerie-batterijen achter en zijwaarts van hare kavallerie hadden gestaan, waren ze toch buiten staat haar te volgen. Van 24 stukken geschut vielen er 13 in handen der Franschen, nadat de hulpeloze kanonniërs grootendeels bij het geschut waren neêrgehouden.

Iets dergelijks zou eene rijdende artillerie kwalijk te beurt gevallen zijn. Zij zou onverwijd hebben kunnen afmarcheren; zij had een redmiddel in hare grootere en langer aanhoudende snelheid gevonden; in het ergste geval kon hare bedieningsmanschap de sabel grijpen en zich doorslaan.

Voorbeelden, gelijk dat van den slag aan de Piave, zijn niet geschikt om den geest van stoutheid op te wekken, welk een wezentlijk bestanddeel van de rijdende artillerie is.

NAAMLIJST

van de werken welke als bronnen of ter vergelijking gebruikt zijn.

Geschiede des siebenjährigen Krieges, v. TEMPELHOFF.
Charakteristik der wichtigsten Ereignisse, u. s. w. — v. RETZOW.
Geschichte des siebenjährigen Krieges in Vorlesungen.

Ueber den Feldzug in Böhmen, im Jahre 1778. Graf von SCHMETTAU.

Der Kampf im westlichen Frankreich, 1793 bis 1796.

Ueber den Gebrauch der reitenden Artillerie, v. MONHAUPT.

Précis des événemens militaires, DUMAS.

Der Feldzug von 1796 in Italien, v. CLAUSEWITZ.

Geschichte der Kriege in Europa seit dem Jahre 1792.

Histoire critique et militaire des guerres, etc. JOMINI.

Mémoires militaires et historiques, etc. depuis 1792 jusqu'en 1813, DE CROSSARD.

Denkwürdigkeiten, v. MASSENBACH.

Relation succinte de la bataille de Jena, JOMINI.

Der Feldzug von 1806 unter dem Fürsten HOHENLOHE.

The battle of Jena, journal of remarkable, etc.

Militair-Wochenblatt.

Oestreichische Militär-Zeitschrift.

Zeitschrift für Kunst, Wissenschaft und Geschichte des Krieges.

Geschichte der brandenburgisch-preussischen Artillerie, v. MALINOWSKI und BONIN.

Taktik der drei Waffen, v. DECKER.

Das Heer von Inner-Oestreich im Kriege von 1809, u. s. w.

Mémoire sur la guerre de 1809 en Allemagne, PELET.

Geschichte des Vaterländischen Krieges MICHAÏLOWSKY-DANILEWSKY.

NAPOLEON'S Feldzug in Ruszland, von CHAMBRAY, Deutsch durch BLESSON.

Nachrichten über die Thaten und Schicksale der Reiterei u. s. w.

Der Krieg in Deutschland und Frankreich in den Jahren 1813 und 1814, v. PLOTHO.

Der Krieg Europa's gegen Frankreich, 1815, v. PLATHO.

Plane der Schlachten und Treffen, WAGNER.

Geschichte des Feldzugs von 1814 und 1815, v. DAMITZ.

Duitschlands Schlachtfelder, SCHMIDT.

Geschichte der Feldzüge in der asiatischen Türkei, während der Jahre 1828 und 1829.

Mittheilungen eines Augenzeugen aus dem Russisch-Türkischen Feldzuge, 1829.

Die Erstürmung von Warschau 1831, durch die Russen.

Militair-Konversations Lexikon.

Militairisches Taschenbuch.

Handschriftliche Nachrichten eines Sächsischen Artillerie-offiziers.

BELANGRIJKE PROEVEN

HIER TE LANDE GENOMEN MET DRAAGBARE VUURWAPENEN.

Naarmate dat men in de verschillende Europesche legers meer partij begint te trekken van de ervaring in de jongste oorlogen opgedaan, komt men ook terug van het beginsel, nog in onze soldatenschool gehuldigd, dat de infanterie eenen hooëren trap van volmaaktheid in het vuren zou bereikt hebben, naar evenredigheid dat zij meer schoten in eenen gegebenen tijd doen kon. Teregt ziet men thans in, dat niet de hoe-

veelheid der schoten, maar slechts diegenen welke getroffen hebben, op de beslissing van invloed zijn; en dien ten gevolge beijvert men zich overal, om ook aan de draagbare vuurwapenen eene grootere trefzekerheid te geven, zonder de snelheid in de opvolging der schoten uit het oog te verliezen. Doch niet alleen deze beschouwing staat op den voorgrond bij de verbeteringen die men in het wapen van den infanterist wil bewerkstelligen, men tracht het geheel ook meer geschikt te maken, om in al de wisselvalligheden van den oorlog met gemak te kunnen worden medegevoerd, en in goeden en bruikbaren staat te worden onderhouden. Om dit doel te bereiken, zoekt men te verkrijgen: ligtheid van het wapen, inrigtingen die de trefkans bevorderen, eenvoudigheid in het laden, en dus ook in de laadgereedschappen en patronen, beknoptheid en veiligheid bij de opberging en bewaring van een en ander.

Het Nederlandsche krijggsbestuur heeft bij al de uitvindingen en bij al den vooruitgang, waarvan het rondom zich hoorde gewagen, niet willen stilzitten, maar het besloot zijn voordeel te doen met de verbeteringen, zoowel elders als in het vaderland uitgedacht. Ten gevolge daarvan werd in de beide afgelopen jaren, in de residentie, aan eene Commissie de taak opgedragen, om te onderzoeken in hoeverre sommige dezer verbeteringen verdienen te worden aangenomen en in toepassing gebracht. Twee der rapporten van deze Commissie zijn ons ter hand gesteld, en wij twijfelen niet of het zal aan de lezers van den *Militairen Spectator* aangenaam zijn, om van den belangrijken inhoud dier stukken kennis te nemen.

Het eerste rapport handelt over proeven, met jagerbussen van Nederlandsch model, gewijzigd naar het systema van WILD. In het jaar 1846 waren er door dezelfde Commissie proeven gedaan met de eigentlijke Wildsche bus, waarvan wij het verslag eveneens getracht zouden hebben aan onze lezers mede te deelen, zoo de resultaten niet waren opgenomen in de vergelijkende tabellen, gevoegd bij dit en het volgende rapport. De Wildsche bus onderscheidt zich van de Nederlandsche, door eene grootere lengte van den loop, door geboord te zijn op het gewoon kaliber, door meerdere trekken (16 in plaats van 8) en minder omslagen in die trekken (en $1\frac{1}{20}$ in plaats van $\frac{1}{4}$). Zij wordt met den gewonen laadstok geladen en de pleister die van dik linnen is, wordt met water, in plaats van met vet bevochtigd. Na deze bevochtiging zet de pleister zich natuurlijkerwijze uit, en dit is een der redenen, waarom men meer trekken heeft moeten aannemen.

Om de Nederlandsche bus naar dit systema te wijzigen,

heeft men niets anders gedaan dan den loop uitgeboord op gewoon kaliber en de trekken met derzelve omslagen als bij de Wildsche bus aangebragt.

Aan de bedoelde Commissie werd tevens een andere taak opgedragen, namelijk: te onderzoeken in hoever men van den infanterie-kogel als brandstichtend projectiel, partij zou kunnen trekken. Aan het Ministerie van Oorlog waren eenige soorten van infanterie-brandkogels aangeboden, welke bij dat Ministerie met doorlopende nummers van elkander onderscheiden werden. De Commissie had zich bepaaldelijk bezig te houden, met het beproeven der soort N°. 5, waarvan het metaal uit een broos mengsel bestaat, dat ligt verbrijzelt door op harde voorwerpen te stuiten. De kogel heeft den gewonen vorm, doch is hard en bevat bestanddeelen, die door eenen schok en door aanraking met de buitenlucht, ontvlammen. Hierover handelt het tweede rapport.

W.

VERSLAG omtrent de proeven met de bij ons gebruikelijke bus, gewijzigd naar het stelsel van den Zwitserschen ingenieur WILD, ingevolge de bevelen van het Ministerie van Oorlog, dd. 12 Februarij 1847, Afd. *Artillerie*, N°. 31, B, door de Commissie belast met het onderzoek van verschillende draagbare vuurwapenen, bestaande uit den majoor VAN MULKEN, van het regiment grenadiers en jagers, als president, den kapitein der artillerie WESSELÿ, onder-inspecteur der draagbare wapenen, den kapitein COENEGRACHT, van het regiment grenadiers en jagers, in vervanging van den kapitein HAPPE, thans in commissie te Maastricht, en de 1° luitenanten SPAAN en DE CASEMBROOT, van het regiment grenadiers en jagers.

In het rapport der Commissie, dd. 1 October 1846, omtrent de proeven in het afgelopen jaar genomen, met eene naar het Wildsche stelsel vervaardigde bus, zijn de eigenschappen en inrigtingen van dit stelsel uiteengezet en de groote voordeelen aangevoerd die hetzelve zoo bijzonder gunstig van alle andere stelsels onderscheiden en ten slotte dezes, ter herinnering, nogmaals zijn opgesomd.

Van het grootste aubelang zou het zijn, indien, door wijziging onzer gebruikelijke bussen, die voordeelen op dezelve konden worden toegepast, en daardoor tevens, onder meer andere gebreken, een der grootste bezwaren weggenomen, welke tot nog toe het doeltreffend gebruik der bus in het algemeen, als oorlogswapen, zoo zeer heeft in den weg gestaan, namelijk: het bezwaarlijke en langzame laden en de toestel daarbij benodigd.

Te gelijk zou men dan een juist schietend wapen verkregen hebben voor den brandkogel N°. 5, welke dit zoo zeer behoeft om aan zijne bestemming te kunnen voldoen.

Het doel dezer proeven was dit gewigtig onderwerp te onderzoeken, en het is de uitslag van dit onderzoek, waarvan de Commissie de eer heeft het rapport bij deze Uwe Excellentie aan te bieden.

Ter beschikking der Commissie zijn gesteld geworden drie gewone bussen, ingerigt volgens het stelsel van WILD, en daartoe de wijziging ontvangende, vermeld in Bijlage A, terwijl zij voor het overige in alle opzichten gelijk zijn gebleven aan de gewone bussen, met uitzondering der opzet, die, naarmate van de dragt, is moeten gewijzigd worden.

Het waterpompje was van gelijke gedaante en inrigting als het in bovengemeld rapport van October 1846 beschrevene.

De schijf was 3 Ellen breed en 2 Ellen hoog, en verdeeld in negen vakken van 1 El breedte en 0,67 El hoogte.

De schoten zijn gedaan door den 1° luitenant SPAAN, opgelegd van de bok, beginnende op 100 passen, en vervolgens telkens met 30 passen opklimmende tot 300.

Behalve eenige proefschoten bij hevigen wind op de groote afstanden tot het bepalen der rigting, zijn op elken afstand 30 schoten geschied, beurtelings 10 met elk der drie bussen, genummerd 36, 73 en 77, zijnde op de hiervensgaande schijf-beelden de schoten met bus N°. 36 rood, die met bus N°. 73 blaauw en die met bus N°. 77 geel gekleurd.

Het weder was over het algemeen gunstig, doch de wind veeltijds vrij sterk.

Ook dient bij het beoordeelen der schijf-beelden en recapitulatiën in aanmerking genomen te worden, dat uit het aantal treffers in het middelste vak van 1 El breedte en 0,67 El hoogte, geen bepaald besluit is te trekken, dewijl men steeds op hetzelfde punt der schijf is blijven aanleggen, hoezeer de eerste schoten ook buiten dit vierkant troffen en dus eer getracht heeft de juiste verspreiding van het wapen te leeren kennen, dan wel de schoten in het midden der schijf te brengen.

De proeven zijn begonnen 27 Mei en geëindigd den 1 Julij 1847.

Om voorloopig den invloed der aangebrachte wijziging op de treffkans der drie bussen te kunnen beoordeelen, werd het onderzoek met die bussen afzonderlijk aangevangen en tot op 300 passen voortgezet.

De uitkomst dier proef was in alle opzichten gunstig, zelfs vrij nabijkomende aan het resultaat in het verleden jaar met de naar het stelsel van WILD vervaardigde bus verkregen, vooral wanneer men daarbij de meerdere loopslengte van dat wapen in aanmerking neemt. Evenwel bleek uit die uitkomst niet overtuigend genoeg het overwigt der gewijzigde op de gewone bus, om dienangaande, voor alsnog een bepaald oordeel te kunnen uitbrengen, weshalve de Commissie besloot, met beide soorten van bussen vergelijkend de onderscheidene afstanden door te loopen.

Daartoe werden drie gewone bussen bestemd en op elken afstand afwisselend met deze en met de gewijzigde geschoten, ten einde de vergelijkende proef volstrekt onder dezelfde omstandigheden, voor beiden te doen plaats hebben.

Tot op den afstand van 350 passen bleven de resultaten voor beide bussen tamelijk gelijk, en zelfs werd bij de gewone bus, op eenige afstanden, eenigzins minder verspreiding bespeurd, doch op 400 passen en daarboven, viel het onderzoek zeer ten nadeele dezer laatste uit.

Men kon, wel is waar, van het zwaardere projectiel en de grootere

lading der gewijzigde bus, op de verdere afstanden ook juister schot verwachten, doch het verschil kwam de Commissie te aanmerkelijk voor, om niet ten deze meerder zekerheid te willen hebben, weshalve zij het onderzoek van 250 passen af deed hervatten.

Men verkreeg alstoen meer gelijkstaande resultaten, blijvende echter daarbij het voordeel nog aan de zijde der gewijzigde bus, behalve op den afstand van 300 passen, uit welke omstandigheid evenwel geen besluit ten nadeele der laatste bus kan getrokken worden, want, wanneer men de algemeene recapitulatie der gemiddelde resultaten inzielt, dan blijkt, voor alle afstanden boven de 250 passen, ten duidelijkste het overwigt der gewijzigde bus boven de gewone.

Gedurende al deze proeven ondervond men steeds de grootste gemakkelijheid in het laden; natuurlijk wordt daartoe iets meer tijd vereischt dan bij het infanterie-geweer, doch dit verschil is vrij onbeduidend.

Van de pleisters werden verscheidene gescheurd teruggevonden, zonder dat zulks echter, voor zoo verre de Commissie heeft kunnen bespeuren, op de trefzekerheid eenigen nadeeligen invloed uitoefende.

Vervolgens werden, op dezelfde schijf en onder gelijke omstandigheden, met elk der drie gewijzigde bussen op iederen afstand 15 schoten gedaan met infanterie-patroon, doch slechts van 5 wigtjes, beginnende op 200 passen en, met 50 opklimmende, tot 350.

Het resultaat bij die proeve verkregen, werd verre beneden dat der in het vorig jaar beproefde bus bevonden, hetgeen trouwens door de meerdere loopslengte van dit laatste wapen genoegzaam wordt opgehelderd; evenwel was de uitslag voldoende, wanneer men de treffkans van het infanterie-geweer daarbij vergelijkt, en in aanmerking neemt hoe weinig zekerheid van schot dat wapen bezit op afstanden boven de 200 passen.

Daarna ging de Commissie over tot het beproeven der bus, in de vooronderstelling dat plotseling water kwam te ontbreken. — Alzoo met droogen pleister vurende, zijn de 20 eerste schoten zonder het minste bezwaar geschied, hetgeen juist overeenkomt met de bevinding bij het beproeven der meergemelde bus in 1846.

Bij het 21° schot evenwel begon het laden bezwaarlijk te worden, zoodat men bij het 22° op nieuw water gebruikte, waardoor de lading weder even gemakkelijk ging als vroeger, wordende er daarna nog 8 schoten met droogen pleister, zonder het minste bezwaar, gedaan.

Bij deze proef gebruikte men de bus N°. 36 op 250 passen, en het resultaat gaf geene aanmerkelijke vermindering in treffkans te kennen.

Alleen bevond men vele der teruggevonden pleisters gescheurd.

Eindelijk is op den 1sten Julij een der bussen, op de gewone wijze geladen (dat is met water), ter zijde gesteld. — Zij werd eerst den 6^{den} Julij, dus na vijfmaal vier en twintig uren geladen te zijn geweest, afgeschoten; het schot ging evenwel behoorlijk af en de kogel had goed getroffen.

Bij het uitnemen der staartschroef bevond men alleen den loop inwendig een weinig vochtig en aangeslagen, zonder dat zulks

echter aan den bruikbaren staat van het wapen in het minst kon hinderlijk zijn.

Gedurende den loop der proeven zijn met elk der drie bussen ruim 300 schoten gedaan, en het onderzoek derzelve, na den afloop, heeft geene meetbare verwijding der ziel, noch gebreken in trekken of velden doen ontdekken.

In de bij dit rapport gevoegde bijlagen B (1) en C, zijn de resultaten voor elken afstand vermeld, terwijl in de algemeene recapitulatie (bijlage D) de gemiddelde uitkomsten worden opgegeven, waarbij tevens gevoegd is het resultaat, in het afgeloopen jaar met de naar het Wildsche stelsel vervaardigde bus verkregen, ten einde de treffkans dier bus te kunnen vergelijken met die der gewijzigde, voor zooverre dit namelijk de meestal verschillende afstanden gedogen, waarop alstoen geschoten is geworden, alsmede de afwijkende omstandigheden waaronder dit heeft plaats gehad, dienende men daarbij in aanmerking te nemen, dat bij die proeven de schoten niet van de bok zijn gedaan, maar uit de vrije hand, doch zittende op den grond, volgens de bij de bussen-jagers aangenomen wijze.

Uit die vergelijking blijkt niet zeer duidelijk de werkelijke meerderheid in treffkans van de Wildsche bus, en mogt die meerderheid bestaan, dan is voorzeker het verschil niet zeer aanmerkelijk. Evenwel heeft de naar het stelsel van WILD vervaardigde bus, door hare meerdere loopslengte, het onbetwistbaar voordeel, van in de gelederen gebruikt te kunnen worden, zijnde die bus met de bajonet nagenoeg 1,78 el lang, en dus slechts 0,13 el korter dan het infanterie-geweer.

Ten slotte alles te zamen nemende wat hierboven is gezegd, vermeent de Commissie met volle zekerheid het gevoelen te kunnen uitbrengen, dat, bijaldien men niet mogt overgaan tot het invoeren der werkelijke Wildsche bus, alsdan de wijziging onzer gebruikelijke bussen naar dat stelsel, als eene wezentlijke en groote verbetering is aan te merken.

Gedurende den loop der proeven toch, is de meerdere trefzekerheid der gewijzigde boven de gewone bus, op de verdere afstan-

den overtuigend gebleken, doch, al stonden zelfs de resultaten ten dien opzichte geheel gelijk, dan nog zou men aan de eerste verreweg de voorkeur moeten geven, om reden zij de zoo groote en onbetwistbare voordeelen bezit welke het Wildsche stelsel kenmerken, als:

- 1°. De gelijkheid van het projectiel aan dat der overige draagbare vuurwapenen, waardoor men tevens, bij gebrek van bus-patronen, van gewone infanterie-patronen kan gebruik maken.
- 2°. Het grootere door het laden niet misvormde projectiel en de eenigzins zwaardere lading, welke meerdere trefkracht, grootere schootsverheid, mindere afwijking door den invloed der lucht, en bijgevolg meerdere trefzekerheid oplevert.
- 3°. Dat tot het laden geene bijzondere voorwerpen gevorderd worden dan het waterpompje, waardoor de uitrusting merkkelijk wordt vereenvoudigd, terwijl dit laden zelf zeer gemakkelijk en spoedig geschiedt, waardoor het grootste gebrek is weggenomen 't welk tot nog toe aan de bus is eigen geweest.
- 4°. Met de bus kan, zonder ze te reinigen, dagen achtereen worden geschoten, terwijl ze ook geladen kan blijven staan.
- 5°. De loop verslijt inwendig minder spoedig, doordien de kogel bij het laden niet wordt geperst, en elk volgend schot het van het vorige overgebleven kruidslim opruimt.
- 6°. Eindelijk verkrijgt men, door de voorgestelde inrigting, tegelijkertijd een juistschietend wapen voor den brandkogel N°. 5, welke kogel dit zoo zeer behoeft, want uit den aard der zaak is het duidelijk, dat men slechts zelden in de gelegenheid zal komen, van dat projectiel op korte afstanden te kunnen gebruik maken.

Aldus opgemaakt te Delft, den 25 Augustus 1847.

De Commissie voornoemd:
 VAN MULKEN, *Majoor.*
 WESSELS, *Kapitein.*
 COENGRACHT, *Id.*
 SPAAN, *1^e Luitenant.*
 DE CASEMBROOT, *Id.*

(w. g.)

(1) Bijlage B, zijnde de schijfbeeldens (vier en veertig in getal), is niet afgedrukt, dewijl men de resultaten uit bijlage C en D voldoende kan beoordeelen.

4) ALGEMEENE RECAPITULATIE tot beoordeeling der betrekkelijke trefkans van de bij ons gebruikelijke bus, der gewijzigde bus en der Wildsche bus, beproefd in 1846.

a) Gemiddeld resultaat verkregen met de gewone bus.

AFSTAND DER SCHIJF.		RIGTING.		TREFFERS VAN DE 30 SCHOTEN.			Aan- slagen onder de treffers begrepen.	MISSCHOTEN.		Aanmerkingen.
Passen van 0,75 El.	Ellen.	Vizier.	Korrel.	In de gebeele schijf.	In het midden- vak van 1 El breed en 2 El hoog.	In het midden- vak van 1 El breed en 0,67 El hoog.		Aan- geslagen.	Niet aangesla- gen.	
100	75	Stand.	Fijn.	30 1	30 1	29 0.97	0	0	0	
150	112,5	Stand.	Gestreden	30 1	30 1	29 0.97	0	0	0	
200	150	Stand.	Vol.	30 1	21 0.70	1 0.3	0	0	0	
250	187,5	1e Klep.	Fijn.	29 $\frac{1}{2}$ 0.98	17 0.56	11 $\frac{1}{2}$ 0.32	0	0	$\frac{1}{2}$	
300	225	1e Klep.	Gestreden	27 0.90	9 0.30	4 $\frac{1}{2}$ 0.15	1 $\frac{1}{2}$	0	3	
350	262,5	1e Klep.	Vol.	24 $\frac{1}{2}$ 0.81	11 0.37	5 $\frac{1}{2}$ 0.18	0	0	3 $\frac{1}{2}$	
400	300	2e Klep.	Gestreden	20 0.66 $\frac{2}{3}$	8 0.27	4 $\frac{1}{2}$ 0.15	4 $\frac{1}{2}$	4	6	
450	337,5	3e Klep.	Gestreden	12 0.40	3 $\frac{1}{2}$ 0.12	1 0.3	1	3 $\frac{1}{2}$	14 $\frac{1}{2}$	
500	375	3e Klep.	Vol.	10 $\frac{1}{2}$ 0.33	5 0.17	3 0.3	3	2	17 $\frac{1}{2}$	

b) Gemiddeld resultaat verkregen met de gewijzigde bus.

AFSTAND DER SCHIJF.		RIGTING.		TREFFERS VAN DE 30 SCHOTEN.			Aan- slagen onder de treffers begrepen.	MISSCHOTEN.		Aanmerkingen.
Passen van 0,75 El.	Ellen.	Vizier.	Korrel.	In de gebeele schijf.	In het midden- vak van 1 El breed en 2 El hoog.	In het midden- vak van 1 El breed en 0,67 El hoog.		Aan- geslagen.	Niet aangesla- gen.	
100	75	Stand.	Fijn.	30 1	30 1	28 $\frac{1}{2}$ 0.95	0	0	0	
150	112,5	Stand.	Gestreden	30 1	27 0.90	25 $\frac{1}{2}$ 0.83	0	0	0	
200	150	Stand.	Vol.	30 1	26 $\frac{1}{2}$ 0.88	10 0.33	0	0	0	
250	187,5	1e Klep.	Fijn.	29 $\frac{2}{3}$ 0.99	19 $\frac{1}{3}$ 0.64	11 0.37	0	0	$\frac{1}{3}$	
300	225	1e Klep.	Gestreden	29 0.96	13 0.43	8 $\frac{1}{3}$ 0.28	1 $\frac{2}{3}$	0	1	
350	262,5	1e Klep.	Gestreden	24 $\frac{2}{3}$ 0.82	11 0.37	3 $\frac{1}{3}$ 0.11	1 $\frac{1}{3}$	$\frac{1}{3}$	3	
400	300	2e Klep.	Gestreden	24 $\frac{2}{3}$ 0.82	14 $\frac{1}{3}$ 0.48	4 $\frac{1}{3}$ 0.14	2 $\frac{1}{3}$	$\frac{2}{3}$	4 $\frac{2}{3}$	
450	337,5	3e Klep.	Gestreden	21 0.70	8 $\frac{2}{3}$ 0.29	2 $\frac{1}{3}$ 0.8	3 $\frac{1}{3}$	2	7	
500	375	3e Klep.	Vol.	14 $\frac{2}{3}$ 0.49	3 $\frac{2}{3}$ 0.47	3 0.10	5	6 $\frac{1}{3}$	8 $\frac{2}{3}$	

NB. Daar waar gesproken wordt van gedeelten van schoten, is het gemiddelde genomen van twee, drie of meer serien van evenveel schoten.

De Redactie.

c) Resultaat verkregen met de Wildsche bus in 1846.

AFSTAND DER SCHIJF.		RIGTING.		TREFFERS VAN DE 30 SCHOTEN.			Aan- slagen onder de treffers begrepen.	MISSCHOTEN.		Aanmerkingen
Passen van 0,73 El.	Ellen.	Nommer op het Vizier.	Korrel.	In de geheele schijf.	In het mid- den- vak van 1 El breed en 2 El hoog.	In het mid- den- vak van 1 El breed en 0,67 El hoog.		Aan- geslagen.	Niet aangesla- gen.	
200	150	"	Fijn.	49 0.98	46 0.92	29 0.56	0	1	0	
266	200	4	Gestreken	50 1	44 0.88	26 0.52	1	0	0	
333	250	5	Fijn.	43 0.90	28 0.56	10 0.20	1	0	3	
400	300	7	Fijn.	40 0.80	23 0.46	13 0.26	3	1	9	
466	350	8	Gestreken	32 0.66	13 0.24	6 0.24	3	8	10	
533	400	9	Gestreken	21 0.42	11 0.42	4 0.8	3	7	22	

C)

RECAPITULATIE DER SCHIJFBEELDEN
van 28 en 30 Junij.

Schoten uit de gewijzigde bus, zonder pleister, met scherpe patronen van 5 wigjes.

AFSTAND DER SCHIJF.		RIGTING.		Treffers van de 45 schoten.			Aanslagen onder de treffers begrepen.	MISSCHOTEN.		AANMERKINGEN.
Passen (0.73 El.)	Ellen.	Vizier.	Korrel.	In de geheele schijf.	In het mid- den- vak 1 El breed 2 El hoog.	In het mid- delste vak 1 El breed 0.67 El hoog.		Aanslagen.	Niet aan- geslagen.	
200	150	Stand.	Vol.	34 0.76	19 0.42	8 0.18	1	1	10	
250	187.5	1 ^e klep.	Fijn.	26 0.58	6 0.13	3 0.7	1	3	14	
300	225	1 ^e klep.	Gestreken	19 0.42	7 0.16	2 0.4	4	11	13	
350	262.5	1 ^e klep.	Gestreken.	12 0.27	1 0.2	0 0	4	9	24	

D)

RECAPITULATIE VAN HET SCHIJFBEELD
van 1 Julij.

Schoten uit de gewijzigde bus met droogen pleister.

AFSTAND DER SCHIJF.		RIGTING.		Treffers van de 30 schoten.			Aanslagen onder de treffers begrepen.	MISSCHOTEN.		AANMERKINGEN.
Passen (0.73 El.)	Ellen.	Vizier.	Korrel.	In de geheele schijf.	In het mid- den- vak 1 El breed 2 El hoog.	In het mid- delste vak 1 El breed 0.67 El hoog.		Aanslagen.	Niet aan- geslagen.	
250	187.5	1 ^e klep.	Fijn.	27 0.90	17 0.57	9 0.30	1	1	2	Het 22 ^e schot is met water gedaan en daarna nog 8 schoten zonder water.

VERSLAG

OMTRENT DE PROEVEN MET DRIE SERIËN BRANDKOGELS
N°. 3, GESCHOTEN UIT DE GEWIJZIGDE NEDERLAND-
SCHE BUS EN UIT HET INFANTERIE-GEWEER.

VERSLAG omtrent de proeven met brandkogels N°. 3, geschoten uit de naar het Wildsche stelsel gewijzigde Nederlandsche bus en uit het infanterie-geweer, ingevolge de bevelen van het Ministerie van Oorlog, dd. 12 April 1847, Afdeling Artillerie, N°. 31 B, door de Commissie belast met het onderzoek en de beproeving van verschillende draagbare vuurwapenen, bestaande uit den majoor VAN MULKEN, als president, den kapitein der artillerie WESSELS, onderinspecteur der draagbare wapenen, den kapitein COENEGRACHT en de 1° luitenants SPAAN en DE CASEMBROOT, van het regiment grenadiers en jagers.

Door het gunstig resultaat, verkregen met de naar het Wildsche stelsel gewijzigde bus, werd de Commissie thans in de gelegenheid gesteld, het onderzoek der brandkogels N°. 3, op ruimer schaal en met meer zekerheid te bewerkstelligen, dan zulks bij de in Februarij II. met die kogels genomen proeven mogelijk was.

Werkelijk moest het onderzoek der bus dat der brandkogels voorafgaan en de voldoende trefzekerheid der eerste boven allen twijfel verheven worden, zou de Commissie zich in de mogelijkheid zien, met volle zekerheid de eigenschappen der laatste te kunnen beoordeelen, en, ten anderen, was de al of niet gunstige uitslag van dat onderzoek, van den grootsten invloed op de beoordeeling, aangezien de brandkogel met het infanterie-geweer op de verdere afstanden geen voldoende resultaat oplevert, zooals hieronder nader blijken zal, en het derhalve noodzakelijk is eene voor dien kogel gekalibreerde bus te bezitten, om dien in alle omstandigheden met wezenlijk nut te kunnen aanwenden.

Het doel der proeven, waarvan de Commissie de eer heeft bij dezen het verslag Uwe Excellentie aan te bieden, was tweeledig, namelijk:

1°. Het brandstichtend vermogen en de trefkans der brandkogels met de gewijzigde bus en het infanterie-geweer te onderzoeken, en

2°. Het gebrek te verhelpen gedurende de vorige proeven bij drie projectielen waargenomen, namelijk, de te groote taaiheid van het metaal-omkleedsel, waardoor zij, op afstanden boven de 200 passen en met de lading van 3 wigjes, dikwerf op ijzer troffen, zonder dat er eene uitbarsting volgde.

Daartoe werden ter beschikking der Commissie gesteld drie seriën, elk van 200 brandkogels van opvolgend toenemende broosheid, ten einde langs dien weg tot eene zamenstelling van het metaal-omkleedsel te geraken, in zich vereenigende de meest mogelijke broosheid, voldoende trefkans en genoegzame veiligheid bij het gebruik en het vervoer.

Het gewigt der kogels van elke serie is als volgt:

1 ^o Serie de	8 stuks	0,164 Ned. pond.,	of één kogel gem.	20,5
2 ^o " " "	10 " "	0,203 " " "	" " "	20,3
3 ^o " " "	10 " "	0,719 " " "	" " "	17,9

Ten einde bovendien te kunnen onderzoeken, in hoeverre de broosheid kan toenemen, zonder gevaar bij het laden, werd aan de Commissie, door de zorg van den kapitein MOOZER, ter hand gesteld eene 4° serie brandkogels van 20 stuks, met bredere tappen en grootere binnenruimte, en alzoo van mindere metaaldikte dan de vorige, wegende de 11 stuks 0,190 Ned. ponden, of één kogel gemiddeld 17,27 wigjes.

Insgelijks was ter beschikking gesteld een patroon-caisson met de noodige voorwerpen tot zijne bepaking, welke bepaking voor zooverre zulks met de zoo verschillende inrigting en afmetingen strookte, was ingerigt als die van den caisson-achterwagen van het ligt kanon van 6 ℥ (rijdende artillerie).

De caisson was in de lengte geplaatst, midden voor een houten schijf van 3 ellen breedte en 2 ellen hoogte, en verdeeld in negen vakken, op dezelfde wijze als bij de proeven met de gewijzigde bus, ten einde de trefkans met den brandkogel en met den gewonen kogel onderling in vergelijking te kunnen brengen.

De schoten met de bus zijn gedaan door den 1sten luitenant SPAAN, opgelegd van de bok; die met het infanterie-geweer, insgelijks van de bok, door den jager ZOLF van de 4de compagnie van het 4de bataillon, en bekend als een der beste schutters van het regiment.

De proeven zijn begonnen den 14^{den} Junij en geëindigd den 12^{den} Augustus 1847.

De Commissie besloot het onderzoek met de gewijzigde bus aan te vangen, en deed met elk der drie seriën achtereenvolgens de afstanden van 250, 300 en 350 passen doorloopen.

Op elken afstand zijn dertig schoten gedaan, behalve met de derde serie op 350 passen, als wanneer men dit getal tot zestig bracht, dewijl van de dertig eerste schoten geen kogel in de bepaking der munitiekist getroffen had.

Uit de bij de proeven verkregen resultaten blijkt:

1°. Dat bij de twee eerste seriën het metaal-omkleedsel nog niet de noodige broosheid bezit, aangezien van de eerste serie twee en van de tweede vier kogels niet ontbrand zijn, hoewel zij op ijzer troffen.

2°. Dat de brandkogel der eerste en tweede serie, met de gewijzigde bus, voldoende trefkans bezit, hoewel, door zijne mindere zwaarte, in dit opzigt beneden den gewonen kogel blijvende, mits men bij de vergelijking der recapitulatiën van de met de twee soorten van kogels verkregen resultaten, in het oog houdt, dat bij de proeven met den gewonen kogel, steeds op hetzelfde punt der schijf is aangelegd geworden, hoewel de eerste schoten buiten het midden derzelve vielen, ten einde de verspreiding der bus te leeren kennen, terwijl natuurlijk met den brandkogel het hoofdoel integendeel is geweest, de treffers in den caisson en dus in het middelste vak te brengen, zoodat daardoor de vergelijking der beide recapitulatiën voor het midden- en middelste vak zeer dikwijls niet in het voordeel van den gewonen kogel moest uitvallen.

3°. Dat bij de twee eerste seriën, onderling, het verschil in ontbrandingsvermogen en trefzekerheid niet aanmerkelijk is, zijnde het voordeel in dit opzigt op de twee eerste afstanden aan de zijde der tweede serie, doch omgekeerd op den afstand van 350 passen.

4°. Dat de derde serie, wat de trefkans aangaat, zooals uit de mindere zwaarte der kogels te vermoeden was, over het algemeen beneden de beide eerste seriën blijft, waarop evenwel de sterke wind bij de beproeving dier serie, voorzeker niet zonder invloed is geweest, terwijl men bij het onderzoek der andere seriën, behalve op één dag, integendeel weinig wind ondervonden heeft.

5°. Eindelijk, dat de derde serie daarentegen in ontbrandings-

vermogen de voorgaande seriën overtreft, zijnde al de op ijzer treffende kogels dezer serie ontbrand, terwijl dit zelfs met één kogel, enkel door tweemaal hout te raken, het geval was.

Nadat alzoo het onderzoek der drie seriën met de gewijzigde bus was afgeloopen, deed de Commissie de vierde serie met dezelfde bus beproeven; doch alvorens daarmede aan te vangen, werd een der kogels op de bij het laden van het infanterie-geweer gebruikelijke wijze met twee stooten aangezet en daarna de staartschroef uitgenomen, als wanneer men bespeurde dat de kogel gescheurd was en langzaam begon te ontbranden, hetgeen aantoonde dat deze kogels niet dan met veel gevaar, vooral bij het infanterie-geweer, zouden te gebruiken zijn, en dat met die der derde serie, welke slechts 0,63 wigjes zwaarder en dus niet zeer veel dikker van metaal zijn, de grens van broosheid bereikt is, wil men niet geheel en al de veiligheid bij het gebruik uit het oog verliezen. Bovendien heeft het met de vierde serie verkregen resultaat ten duidelijkste doen zien, dat men, evenmin als met de derde en voorgaande seriën, het doel bereikt om de kogels, niet slechts op ijzer, maar ook door tweemaal hout te treffen, te doen ontbranden, welk geval alleen bij uitzondering nu en dan is voorgekomen.

Met het infanterie-geweer zijn de drie seriën achtereenvolgens beproefd op de afstanden van 150, 200, 250 en 300 passen, en op elk afstand werden twintig schoten gedaan.

De uitkomst der proeven heeft doen zien:

Dat op de afstanden boven de 200 passen, de trefkans van het geweer te gering wordt om het voor den brandkogel doeltreffend te gebruiken, want vooreerst is een voorwagen of caisson reeds op zich-zelf een klein doel, en hoe gering wordt nu verder dit doel niet, wanneer men bedenkt dat er juist ijzer getroffen moet worden om den kogel te doen ontbranden. Intusschen is de bus der kartets, die onder de bepakkings nog de grootste ijzeroppervlakte aanbiedt, bij ons te velde hoogstens 0,242 en minstens 0,121 el hoog [bij de proeven waren zij 0,197], van welke hoogte de kartetsen bij andere mogendheden in gebruik, niet zeer veel zullen afwijken.

Om zich dus met het infanterie-geweer met vrucht van den brandkogel te bedienen, b. v. tegen eene vijandelijke batterij, zal men haar op zoodanig beperkten afstand moeten naderen, als in de meeste gevallen nagenoeg onmogelijk is, bijaldien die batterij met de noodige voorzorgen geplaatst en behoorlijk gedekt is.

Hierbij komt bovendien nog de bedenking, of het wel raadzaam zij een projectiel in ieder's handen te geven, waarbij toch eenige voorzichtigheid in de behandeling te pas komt. Het laden met de gewijzigde bus geschiedt met het grootste gemak, zolang men daarbij slechts water gebruikt, waaraan niet ligt gebrek zal zijn, terwijl het daarentegen algemeen bekend is, hoe bezwaarlijk dit laden gaat met het infanterie-geweer, zoodra slechts een zeker aantal schoten er mede gedaan is, en met hoeveel kracht de kogel alsdan moet worden aangezet.

Volgens het inzien der Commissie is deze laatste bedenking reeds op zich-zelf van groot gewigt, doch het vroeger gezegde bewijst bovendien dat de brandkogel op afstanden van 300 en 350 passen dient te kunnen worden aangewend om van wezenlijk nut te zijn, dewijl de gevallen waarin die afstand minder kan worden genomen, tot de uitzonderingen behooren, of althans niet zeer dikwijls voorkomen.

Slechts de bus biedt daartoe genoegzame trefzekerheid aan, en het is daarom dat de Commissie, met gegrondde overtuiging het

gevoelen uitbrengt, dat men alleen de gewijzigde bus voor den brandkogel N°. 3 behoort te bestemmen.

Intusschen zou men van de grootere lading en bijgevolg meerdere percussiekracht van het infanterie-geweer kunnen verwachten dat de brandkogels, uit hetzelfde geschoten, niet alleen op ijzer, maar ook op hout zullen ontvlammen. Werkelijk is zulks met een of twee kogels der eerste serie op 200 passen geschied, doch dit is eveneens gebeurd met de bus bij de derde serie op 250 passen, terwijl daarentegen van dezelfde eerste serie en met het geweer op 150 passen, twee kogels ijzer getroffen hebben, zonder te ontbranden.

Wel is waar, zijn eenige kogels der tweede serie op 250 en 300 passen tegen hout ontbrand, doch deze waren allen reeds eenmaal gebruikte, waarvan men een vijftiental gebezigd heeft, om de vier afstanden te kunnen doorloopen, dewijl vroeger van de tweede serie verscheidene schoten op nieuw zijn moeten gedaan worden, uithoofde men gedurende een paar dagen, wegens al te ongunstig weder, de proeven ten halve afgedaan moest laten, waardoor die schoten niet in rekening konden worden gebracht.

Eveneens is van de derde serie een kogel tegen hout gebarsten, doch dit was toevallig juist de eenige waarmede reeds was geschoten, en neemt men nu in aanmerking, dat van de overige kogels der derde serie, alsmede, op één of twee na, van de geheele tweede serie, welke allen ongebruikte waren, ook geen enkele op hout ontbrand is, dan lost zich ten duidelijkste de oorzaak van dit verschijnsel op, en men ontwaart dat de brandkogels alleen op ijzer barsten, zelfs met de lading van negen wigjes, en dat het ontbranden van een enkelen kogel op hout, tot de uitzonderingen behoort, veroorzaakt door den toevalligen toestand van den gebruikten kogel.

Men dient dus, bij het vergelijken der recapitulatiën, vooral te letten op de omstandigheid dat bij de tweede serie eenige kogels gebezigd zijn waarmede reeds eenmaal was geschoten, die derhalve brozer waren dan de ongebruikte, en anders zeer zeker niet op hout zouden ontbrand zijn.

Nam men dit niet in aanmerking, dan zou men geheel verkeerde gevolgen kunnen trekken uit het getal ontbrandde kogels die in de recapitulatiën bij het infanterie-geweer voorkomen.

Overigens is eene eenvoudige beschouwing der schijfbeeldens op 250 en 300 passen voldoende, om op de meest in het oogvallende wijze de zooveel mindere trefkans en grootere verspreiding, dan bij bus van het infanterie-geweer, te doen uitkomen, en een enkele treffer bij toeval meer of minder in de munitiekist, kan daarom treant geen twijfel doen ontstaan. Zoo ziet men, b. v., bij de derde serie op 300 passen, dat met het infanterie-geweer van de twintig schoten slechts drie kogels in het vlak der geheele schijf getroffen hebben, en evenwel zijn van deze drie, juist twee treffers in de munitiekist, terwijl bij de eerste serie, insgelijks op 300 passen, van hetzelfde aantal treffers, geen enkel dit doel bereikt heeft; echter geschiedde dit op denzelfden dag en onder volmaakt gelijke omstandigheden, hetgeen 't bewijs geeft hoezeer het toeval werkt bij vuurwapenen van aanmerkelijke verspreiding.

Eindelijk heeft de Commissie, ten einde zoo mogelijk niets onbeproofd te laten, willen onderzoeken, of niet de geringe trefkans van het geweer, door het groot aantal schoten kon worden vergoed.

Nadat de caisson voor deze proef inwendig bekleed was met kardoespapier, bestreken met aangevocht meelpulver, heeft men eene tirailleurlinie van twintig der beste schutters ze doen naderen tot op den, voor hen evenwel onbekenden, afstand van 200 passen.

Aldaar plaatste zich de linie zoodanig, dat de vleugels den cais-

son omvatteden, terwijl vervolgens door elk man twee schoten warden gedaan, bijgevolg veertig in het geheel, waarvan intusschen slechts vijf den caisson in het hout troffen, terwijl een enkele kogel op een radband ontbrandde, zonder overigens de minste schade aan te rigten.

Daarna werden, tot tegenstelling, door den 1sten luitenant SPAAN, met de bus op denzelfden afstand acht schoten gedaan, waarvan zes den caisson troffen, terwijl het achtste schot onmiddellijk het met meelpulver bestreken kardoespapier deed ontvlammen.

Ten slotte alles resumerende wat hierboven gezegd is, vermeent de Commissie met grond te mogen besluiten:

1°. Het infanterie-geweer is ten eenemale ongeschikt, om op groote afstanden, tot het schieten van den brandkogel n°. 5 te worden aangewend.

2°. Daarentegen bezit de gewijzigde bus daartoe alle vereischten, en de brandkogel is een projectiel, waarvan men, met die bus, zeer groote diensten in den oorlog kan verwachten.

3°. Met de derde serie is genoegzaam de grens van broosheid des metaal-omkleedsels bereikt, en het zou gevaarlijk worden hierin verder te gaan.

4°. De derde serie bezit meer brandstichtend vermogen dan de beide eerste seriën, dewijl van die serie nimmer een kogel ijzer heeft getroffen zonder te ontbranden, hetgeen daarentegen wel het geval is geweest bij de eerste en tweede serie.

5°. Intusschen is de trefkans met de derde serie, eenigzins minder dan de vorige seriën, welke dienaangaande onderling vrij gelijk zijn. Wel is waar, dat, zooals vroeger reeds gezegd is, de sterke wind hierop nadeelig gewerkt heeft, doch het ligt in den aard der zaak, dat met het verminderen van de zwaarte des kogels, noodwendig ook de trefkans eenigermate moet afnemen.

Evenwel blijkt uit de recapitulatie ten duidelijkste, dat de derde serie hare mindere trefkans meestal ruimschoots vergoed heeft door het grooter aantal kogels die in de munitiekist ontbrand zijn, van welke toch alleen uitwerking te verwachten is, en die daarom hoofdzakelijk omtrent de meer of mindere waarde der brandkogels beslissen moeten.

Aldus opgemaakt te Delft, den 23 Augustus 1847.

De Commissie voornoemd:

(w. g.) VAN MULKEN, *Majoor.*

WESSELS, *Kapitein.* COENEGRACHT, *Kapitein.*
SPAAN, 1° *Luit.* DE CASEMBROOT, 1° *Luit.*

VERGELIJKENDE TAFEL van eenige voorname afmetingen van te 's Hage beproefde Bussen, naar het systema van WILD of daarna gewijzigd.

	Wildsche Bus	Nederlandsche
	door kapitein HAPPÉ bezorgd.	Bus met 16 trekken.
Langte des loops tot aan de staartschroef.....	0,920	0,730
id. der ziel.....	0,904	0,707
Middellijn aan de monding.....	0,0249	0,0253
id. bij de staartschroef.....	0,0289	0,0316
id. der ziel.....	0,0168	0,0170
id. des kogels.....	0,0162	0,0164
Speelruimte.....	0,0006	0,0006
Aantal trekken.....	16	16
Diepte der trekken.....	0,0023	0,0025
Breedte der trekken.....	0,002	0,0019
id. » velden.....	0,0013	0,0016
Verhouding tusschen de breedte der velden en die der trekken.....	3 : 4	16 : 19
Ongang der trekken op de geheele loopslengte...	1,03	0,830 (*)
Een omgang op eene lengte van.....	0,876	0,871 (†)
Helling der trekken.....		3° 33' 33"
Gewigt des loops.....	ponden. 2,42	ponden. 2,100
id. der bus.....	ponden. 4,33	ponden. 4,200
id. des kogels.....	wigtjes. 24,7	wigtjes. 26,50
Aantal kogels op 1 Nederl. pond.....	40,5	37,73
Gewigt der lading.....	5 wigtjes.	5,000
Gewigt der lading in verhouding tot dat des kogels.	100 : 494	100 : 330

(*) Doch op de lengte der ziel 0,861.

(†) Doch op de lengte der ziel 0,831

ALGEMEENE RECAPITULATIE tot beoordeeling der trefkans van den brandkogel n°. 5 met de naar het stelsel van WILD gewijzigde bus en met het infanterie-geweer.

Gemiddeld resultaat der drie seriën brandkogels.

a) Met de gewijzigde bus.

AFSTAND.		RIGTING.		TREFFERS VAN 30 SCHOTEN.				ONTBRAND.		Aanlagen onder de treffers begrepen.	MISSCHOTEN.		AANMERKINGEN.
Passen 0.73 El.)	Ellen.	Vizier.	Kerrel.	In de geheele schijf.	In het mid- denvak 1 El breed 2 El hoog.	In het mid- delste vak 1 El breed 0.67 El hoog	In den Caisson.	In de munitiekist.	Buiten de munitiekist.		Aangeslagen.	Niet aangeslagen.	
230	167.3	1 ^o klep.	Fijne.	20 ¹ / ₃ 0.94	20 ² / ₃ 0.69	13 ¹ / ₃ 0.44	19 ¹ / ₃ 0.64	4 0.13	4 0.13	1 ¹ / ₃	0	12 ² / ₃	
300	225	1 ^o klep.	Gestrekten.	27 ² / ₃ 0.92	16 ² / ₃ 0.36	7 0.23	13 0.43	2 ² / ₃ 0.2	3 0.10	1 ¹ / ₃	1 ¹ / ₃	2	
330	262.5	1 ^o klep.	Vol.	23 0.77	12 ³ / ₄ 0.42	4 ¹ / ₄ 0.14	7 ² / ₄ 0.25	1 ² / ₄ 0.5	1 0.3	2	1 ² / ₄	3 ² / ₄	

b) Met het infanterie-geweer.

AFSTAND.		RIGTING.		TREFFERS VAN 20 SCHOTEN.				ONTBRAND.		Aanslagen onder de treffers begrepen.	MISSCHOTEN.		AANMERKINGEN.
Passen (0.75)	Ellen.	Vizier.	Korrel.	In de geheele schijf.	In het middenvak 1 El breed 2 El hoog.	In het middelste vak 1 El breed 0.67 El hoog.	In den Caisson.	In de munitiekist.	Buiten de munitiekist.		Aangeslagen.	Niet aangeslagen.	
150	112.5	1.1 El bov. d. gr. (*)	Gestreden.	19 ¹ / ₃ 0.96	12 ² / ₃ 0.63	7 0.35	10 0.50	2 ² / ₃ 0.13	3 ¹ / ₃ 0.17	1	0	2 ³ / ₃	(*) Kan eigenlijk slechts rekenen voor 2 ² / ₃ treffer of 1 ¹ / ₃ pc., omdat van de 6 kogels der drie series die buiten de munitiekist ontbrand zijn, 4 reeds gebruikt waren. (†) Kan slechts rekenen voor 1 ¹ / ₃ treffer of 1 ² / ₃ pc., omdat van de 2 kogels die bij de drie series in de munitiekist ontbrand zijn, 1 reeds eenmaal gebruikt was. (§) Kan slechts rekenen voor 1 treffer of 5 pc., dewijl van de 11 kogels ontbrand buiten de munitiekist, 6 reeds gebruikt waren.
200	150	1.5 El bov. d. gr.	Gestreden.	15 ² / ₃ 0.18	7 ¹ / ₃ 0.36	4 ¹ / ₃ 0.22	5 ² / ₃ 0.33	3 ¹ / ₃ 0.17	2 ¹ / ₃ 0.12	2 ³ / ₃	2 ³ / ₃	3 ² / ₃	
250	187.5	1.3 El bov. d. gr.	Vol.	8 ² / ₃ 0.43	4 ¹ / ₃ 0.22	1 ¹ / ₃ 0.7	2 ² / ₃ 0.13	2 ³ / ₃ 0.3	2 (*) 0.10	1 ¹ / ₃	2 ² / ₃	3 ² / ₃	
300	225	2.05 El bov. d. gr.	Vol.	5 0.25	2 0.10	1 ¹ / ₃ 0.7	1 ² / ₃ 0.08	2 ³ / ₃ (†) 0.3	3 ² / ₃ (§) 0.13	1 ³ / ₃	3 ² / ₃	3 ¹ / ₃	

(*) Boven den grond.

BIOGRAPHIE.

DE KOLONEL DE HAAN.

Een ieder in het leger heeft het overlijden vernomen van den HoogEdelGestregen Heer C. DE HAAN, Kolonel en Kommandant van het 6de regiment infanterie; doch niet allen hebben de eer gehad hem te kennen, van met of onder hem te dienen. Wij noemen dit eene eer, — wie hieraan twijfelen moge, leze de onderstaande korte schets van zijne militaire loopbaan. Wij schrijven die niet voor zijne tijdgenooten, nog bij het leger dienende of daar buiten levende, want deze kenden hem allen. Het is aan de jongere soldaten dat zij gerigt wordt, opdat zij, het verlies beseffende, door het leger geleden, den naam des ontslapenen in eerbiedig aandenken mogten bewaren!

CORNELIS DE HAAN, geboren te Brielle, den 12 November 1790, trad den 6^{den} April 1804 in fransche dienst als kadet bij het 3de regiment van linie, werd korporaal in 1803, sergeant in 1806; ging in 1810 over als garde-du-corps bij koning LOUWIS, doch werd nog in hetzelfde jaar geïncorporeerd als vélite bij het 2de regiment garde-grenadiers, werd 2° luitenant in 1811, 1° luitenant in 1812, kapitein den 12 Januarij 1813. In Mei 1814 keerde hij naar Nederland terug, werd in Junij daaraanvolgende tot kapitein benoemd, in 1829 tot majoor, en in 1839 tot luitenant-kolonel bevorderd; kreeg in 1840 het bevel over het 6de regiment infanterie (vroeger 17de afd. inf.) en werd kolonel in 1842. In dezen rang, en als chef van laatstgenoemd regiment overleed hij den 11 April dezes jaars te 's Hertogenbosch.

Hij maakte de veldtogten van 1803 in Oostenrijk, — 1806 in Zweden, — 1807 in Pruissen, — 1808 en 1809 in Spanje, — 1811 te Isle d'Aix, 1812 in Rusland, — 1813 in Duitschland, Polen, Pruissen en Saksen, — 1814 in Frankrijk, — 1815 bij Waterloo, — 1830 op de citadel van Gent, — 1831 de tien-daagsche veldtogt, — en in 1832—1834 bij het mobiele leger.

In den den slag van Gross-Beeren, 23 Aug. 1813, werd hij aan het linker been gewond door een bajonetsteek. — In den slag bij Brienne, 1 Febr. 1814, wondde een geweerkogel hem den regter schouder. — Bij de affaire van Parijs, 28 Febr. 1814, werd hij andermaal aan het linker been gewond door een geweerkogel.

Na den slag van Gross-Beeren benoemde keizer NAPOLEON hem tot Ridder van het Legioen van Eer, 12 Sept. 1813. — Na den slag van Waterloo benoemde Koning WILLEM hem tot Ridder van de Militaire Willems-orde 4de klasse, 11 Aug. 1815. — Na den tiendaagschen veldtogt werd hij verheven tot Ridder dierzelfde orde 3de klasse, 31 Aug. 1831.

Ziedaar de militaire loopbaan van den kolonel DE HAAN in weinige woorden en veelal in cijfers geschetst; maar welk een welsprekende lof ligt er in die namen en jaargetallen niet opgesloten! Gij ziet toch daaruit dat hij behoorde tot die beroemde soldaten van het fransche keizerrijk, welke het overwonnen Europa in alle rigtingen hebben doorkruist, en wier daden ons thans toeschijnen als behoorende tot den reuzenstrijd eener vroegere eeuw; dat hij een van die enkele, uit dat heldentijdvak overgeblevene mannen was, welke wij, jongeren, met eerbied en trotschheid in ons midden, aan ons hoofd zagen, een van die ondervindingrijke aanvoerders, waarvan het reeds zoo gering aantal, helaas! met elken jaarkring nog kleiner wordt!

Gij ziet ook daaruit, dat CORNELIS DE HAAN een van die Nederlanders is geweest, welke in de gelederen van de toenmalige wereldbeheerschers dienende, de eer van onzen moedigen landaard staande hielden, van de vreemde meesters de erkenning van krijgsdeugd wisten af te dwingen, en die zich het Legioen van Eer, dien franschen adelbrief van dapperheid, op de hollandsche borst deden drukken.

Gij ziet daaruit al verder, dat CORNELIS DE HAAN op de slagvelden, waar het de vrijheid en onafhankelijkheid van het vaderland gold, een der voorste strijders was, en zich ook daár en telken reize door heldenmoed en beleid onderscheidde.

Het blijkt u daaruit eindelijk, dat de kolonel DE HAAN, na een' werkelijken diensttijd van bijna veertig jaren, waarvan vijftien te velde, en dus op een tijdstip des levens dat de krijgsmans zich met eer kan onttrekken aan de dienst en mag overgaan tot rust, dat de overledene op dat tijdstip zijner loopbaan, het bevel aanvaardde over een regiment infanterie, zijnde eene der werkzaamste, moeilijkste en belangrijkste betrekkingen in het leger, en dat hij dit kommando tot op weinige dagen voor zijnen dood bleef waarnemen, onder de hooge tevredenheid des Konings en tot genoegen van zijn regiment.

Het blijkt u dus uit dit alles, dat wijlen de kolonel DE HAAN een dapper en ervaren krijgsmans, een bekwaam bevelhebber en een onvermoeid dienaar van den Staat was.

Aan deze groote hoedanigheden als krijgsmans, paarde hij een' beschaafden geest en een gevoelig hart. Hij was fier en jeugdig in houding en gang, wijs voorzigtig, beraden in zijne handelingen en besluiten. Hoewel opgetreden in een tijdperk van wapenen oorlogsgewoel, hetwelk de geleerden en advocaten *« le règne du sabre »* noemen, was hij een minnaar en voorstander van krijgskundige en andere litteratuur, las zonder vooroordeel de boeken van hen die over den oorlog schrijven zonder dien anders dan uit boeken te kennen, prees de militaire studiën aan en bevorderde ze. Hij was hoffelijk en zacht in den omgang, onderhoudend en levendig in zijne gesprekken, kalm, waardig, imponerend voor het front van zijn regiment. Zijn kommando-toon was frisch en krijgshaftig, maar bij elke andere gelegenheid, zelfs bij bestraffingen, waren de woorden uit zijnen mond immer kiesch en beleefd. Hij gevoelde zich gelukkig, hij was bereidvaardig als hij het lot van iemand zijner ondergeschikten konde verbeteren; moest hij daarentegen de hand slaan aan hunnen rang of hunne eer, dan was hij inwendig bewogen, en had hij eerst alle verbeteringsmiddelen uitgeput, welke niet zelden met persoonlijke opofferingen gepaard gingen.

Komt het u niet voor, lezer, als schetste men u het beeld van den waren, van den volmaakten krijgsmans, van den officier zooals hij zijn moet, om in deze eeuw vertegenwoordiger te kunnen heeten van vroegere ridderdeugd? Ja, in waarheid, de kolonel DE HAAN was een der uitstekendste hoofdofficieren van het Nederlandsche leger; hij werd door weinigen geëvenaard, door niemand overtroffen! Nimmer, zoover wij weten, legerde hij in de Hofstad, of behoorde hij tot de hovelingen, en evenwel was hij persoonlijk gekend en werd hij hoogelijk gëwaardeerd door Z. M. onzen tegenwoordigen Koning. Getuige hiervan zijne benoeming tot Ridder van den Nederlandschen Leeuw in 1840, en tot Kommandeur der Luxemburgsche orde van de Eikenkroon op 6 December 1847. Getuige niet minder hiervan de vereerende toespraak van Z. K. H. den Prins van Oranje, bij gelegenheid eener inspectie in 1844, waarin Z. K. H. in vurige, mannelijke taal aan de krijgsdeugden van den kolonel DE HAAN hulde toebragt, en het 6de regiment namens Zijnen Koninklijken Vader, met zulk een' chef geluk wenschte.

En deze krijgsmans, over wiens leven en daden met zooveel lof kan gesproken worden, overleed te midden van een' nuttigen werkkring, in den nog niet hoogen ouderdom van ruim 37 jaren,

niettegenstaande alle hulpmiddelen der kunst, niettegenstaande de voorbeeldige verzorging eener trouwe en edele gade! Wondervolle beschikking! De Voorzienigheid bewaakt het leven der helden soms langen tijd en op buitengewone wijze, zij voert hen behouden door duizend en duizend gevaren, als waren zij hare uitverkorenen; maar als het uur slaat door haar bepaald, dan wordt de lang gespaarde krijgsheld door den dood getroffen, zelfs op de met liefde en zorgen omringde sponde!

De overledene, steeds afkeerig van lof of huldebetooning, had verlangd in stilte en zonder militaire eerbewijzingen te worden bijgezet: aan dat verlangen is voldaan geworden. Maar toen de kleine stoet in het morgenuur den doodenakker naderde, stonden de officieren, onder-officieren en soldaten van het regiment in de enge ruimte dicht opeengeschaard; zij gevoelden behoefte ten minste deze eer aan den overleden chef te bewijzen. De plegtigheid was kort maar treffend. Toen de lijkst in den grafkuil was neder gelaten, en door ieder met eerbied en aandacht werd nagestaard, hield de heer luitenant-kolonel MENNINGH eene korte rede, waarin hij met gevoel, met nadruk, de door allen in stilte beaamde woorden uitte: « dat door den dood van den kolonel DE HAAN, het « leger een zijner dapperste officieren, de Koning en het Vaderland een' hunner verknochtste dienaren, het regiment een waardig en voor deszelfs belangen ijverend chef had verloren. » Daarop werd de kist met aarde bedekt; zwiingend en bewogen verlieten de aanwezigen de grafplaats. Het dooenveld werd weder stil en eenzaam; in zijn' somberen schoot verborg het nu ook den eenmaal zoo dapperen arm, het eenmaal zoo moedig en edel kloppend hart van DE HAAN! het scheen ons toe als waren de Eer en de Krijgsmansgeest, — onafscheidelijk aan zijn leven verbonden geweest, — nog niet van daar geweken, en als bleven zij nog rondwaren boven zijn graf.

Zijne asch ruste in vrede! — Zijn geest woont reeds in het bovenaardsch verblijf der braven en dapperen. — Zijne nagedachtenis blijve in ere bij het Nederlandsche leger: zij zal dit blijven bij het 6de regiment infanterie.

's Bosch, April 1848.

De onpartijdigheid die ons in het vorig Nummer het artikel van den Majoor v. MERLEN, over Manège-lessen, enz. heeft doen plaatsen, verplicht ons thans dit weder-antwoord op te nemen; doch wenschen wij van verdere artikelen over deze aangelegenheid, die na al hetgeen nu daarover gezegd is, weinig nuts meer zouden stichten, verschoond te blijven, en zullen we derhalve er niet meer op terug komen.

De Redactie.

ANTWOORD

AAN DEN HEER B. VAN MERLEN.

(Zie *Spectator*, N°. 9, maand Maart II.)

Indien de heer V. M. het artikel uit A....., in N°. 7 van den *Militairen Spectator* voor de maand Januarij, zonder partij-

dige vooringenomenheid tegen den, door Z. E. vooronderstelden, schrijver gelezen had, zoude Z. E. zich gewacht hebben hetzelfde met voor officieren beneden den rang van hoofd-officier hatelijke personaliteiten, op meesterachtigen toon te beantwoorden.

Het artikel in kwestie gaf daartoe geene de minste aanleiding. Indien hetzelfde iets der wederlegging waardig inhield, stond het Z. E. voorzeker, even als ieder ander, vrij dit te beproeven. Hij toch die schrijft, moet kritiek verwachten, en mits deze kritiek welvoegelijk blijve, zaken en geene personen ten doel heeft, kan zij niet anders dan nuttig en somtijds van blijvende waarde zijn. Personaliteiten, hoe algemeen dan ook uitgedrukt, dienen vermeden te worden, en dit kunnen zij, zoolang het om zaken, niet om personen te doen is. Het was dus niet ten onrechte dat de schrijver uit B. . . . . in een artikel over hetzelfde onderwerp, geplaatst in hetzelfde N°. 9 bovengemeld, zich op onpartijdigheid en op eene onbevooroordeelde lezing beriep.

Wij zullen het initiatief des heeren V. M. niet volgen; ons zooveel mogelijk onthouden Z. E's. personaliteiten te riposteren, hoe gemakkelijk, hoe aantrekkelijk zelfs, en hoe verdiend dit anders hier ook ware, en ons alleen bepalen bij eene eindbeoordeeling van zijne beschouwingen voor zooveel de zaak zelve betreft, daarbij Z. E. artikel voetstoots volgende.

Dat de heer V. M. niet onpartijdig en evenmin onbevooroordeeld was, blijkt al aanstonds uit Z. E. aantijging, dat de schrijver van het artikel *Manège-lessen*, enz. zich over de manège-lessen in het algemeen zoude beklagd hebben. Verre van daar, de schrijver heeft verlangd dat het rijden in de manège allezins meer aangemoedigd werd, dat de manège, zoo mogelijk, ten minste driemaal 's weeks ten dienste der officieren zijn zoude, ten einde zijl. hunne paarden en vooral hunne jonge paarden zouden kunnen rijden, niet op kommando of onder het bevel van eenen hoofdofficier (heeft dit den heer V. M. welligt gepiqueerd?) maar onder de leiding van een officier, die met vrucht den rijcursus te 's Hage of te Breda had bijgewoond. — Hier toch geldt het onderlinge oefening, waarbij geen rang te pas komt.

In meergemeld artikel uit A. . . . ., werd het afgekeurd dat tot de manège-oefeningen der officieren en van het kader, juist die dag gekozen is, waarop, ingevolge het reglement van inwendige dienst, inspectiën plaats moeten hebben.

De Heer V. M. neemt hieruit aanleiding om eene aardigheid te zeggen, en vindt den smaak in die inspectiën «voorwaar zonderling.» Het staat den heer V. M. vrij den draak met die inspectiën te steken; intusschen zij het ons vergund aan te merken, dat, naar onze meening, het eene nimmer ten koste van het andere overdreeven moet worden; dat ook die inspectiën hare nuttige zijde hebben, even zoowel als het paard rijden, ten minste zoolang men zorg wil dragen, dat zoowel deze als andere administratieve aangelegenheden niet verzuimd worden en eindelijk geheel in wanorde geraken. Aanmerkingen op het beheer der eskadrons zijn ons wel zoo onaangenaam, als de vreeze dat wij niet genoegzaam in staat zijn zouden onze pelotons of eskadrons, op het terrein, behoorlijk te onderrigten en te geleiden.

Het is jammer dat de heer V. M., door persoonlijke consideratiën verleid, de zaak zelve eenigermate over het hoofd gezien heeft.

De vier hoofdargumenten die Z. E. de pen deden opvatten ten gunste der zoo algemeen afgekeurde Zaturdagsche officiers-vereeniging in de manège, dragen hiervan blijken; zij toch zijn verre van zwaarwichtig, en komen ongeveer hierop neder:

Zij dienen, en wij wisten het niet, de heer V. M. meende het ons te moeten zeggen:

1°. «Opdat de hoofd-officiëren zich zouden verzekeren, dat ieder officier in staat is datgene uit te voeren, wat in de school des ruiters te paard voorgeschreven is, en hen dus in staat te stellen de rijkunstige bekwaamheid der officieren in conduite-lijsten te kunnen beoordeelen.»

2°. «Opdat de hoofd-officiëren zich zouden kunnen overtuigen, of de officiers-paarden goed afgerigt zijn en zij al datgene kunnen uitvoeren wat men van een troepenpaard vergt; en, indien de officieren hunne paarden zelf afrigten, om de kolom afrigtingskunst in de conduitelijst te kunnen invullen.»

Hier dienen de officieren alvorens bekend gemaakt te worden hoe verre men met het nemen van proeven op troepenpaarden gevorderd, en welk systeem nu aan de orde van den dag is.

3°. «Om eene gelijkvormige wijze te hebben van deze lessen te onderwijzen.»

4°. «Om bij die officieren het rijden te doen onderhouden, welke zoo weinig mogelijk trachten te paard te komen.»

De beide eerste argumenten staan dus eigenlijk gelijk aan een examen, hetwelk men de officieren, om het even hoe lang zij het vak reeds bij de hand hebben, alle jaren op nieuw afneemt, en waartoe plus minus 20 à 25 Zaturdagen vereischt worden.

Wat het 3° argument betreft, het schijnt al zeer moeilijk om de gelijkvormigheid van het onderwijs uit de school des ruiters, de heeren pelotons-kommandanten — immers de heeren ritmeesters bemoeijen zich daarmede niet zoo regtstreeks — in te prenten. Daar het intusschen verre van zeker is, dat men zich dit des Zaturdags zoo bepaald voorstelt, evenmin als men zich op het terrein overal aan bepaald voorgeschreven reglementaire lessen houdt, is het niet zeer waarschijnlijk dat ook dit doel hier bereikt zal worden.

Het 4° argument doet alles af. Gedurende den winter, wanneer gladde wegen, sneeuw en ijs het buiten rijden min aangenaam maken, ja zelfs beletten, wil men zijne paarden niet scherp zetten, en door de officieren bij gebrek aan eene manège, die den ganschen dag door rekruten en remonte-paarden gebruikt wordt, dus zoo min mogelijk te paard komen, zullen de officieren op die wijze het rijden onderhouden!

Gelukkig, dat de liefhebbers zich des zomers, al was het slechts op het terrein, schadeloos kunnen stellen. «Immers,» zegt de heer V. M. verder, «wanneer men eenmaal boven de 40 jaren is, is het allernoodzakelijkst dagelijks te paard te rijden, wil men niet geheel ongeschikt voor de kavallerie worden.»

In deze dunkt ons best dat ieder zich-zelfen gevoele en over zijnen zit oordeele: hij die meent noodig te hebben alle dagen, ook buiten dienst, en zelfs geheele dagen, te paard te zitten en alles alleen aan het rijden op te offeren, doe dit; wij hebben er vrede mede: anderen vergenoegen zich met een minder volmaakten trap van rijkunst, zonder zich daarom, in tegenwoordigheid van hunne onderhoorigen, juist niet op hun gemak te gevoelen,

zoals de heer V. M. zegt. — In het bovengemeld artikel schreven wij: « Officieren zijn geene kinderen, geene rekruten; men « veroorlove hen minstens hunnen tijd, waarin geene dienstpligten hen roepen, naar hun goedgevoelen te besteden, » en wij voegen er bij: men zij niet zoo haastig hen te veroordeelen, omdat zijl. soms niet zoo geheel met onze wijze van zien instemmen.

Wat nu de aanmerking betreft dat er niets vernederends in is, de officieren, in tegenwoordigheid van den troep, in de school des ruiters te exerceren, alias, hen als rekruten te behandelen; wij weten niet of er regimenten zijn waar dit plaats vindt; bij ons is dit het geval niet, alzoo zulks in de gesloten manège gebeurt. Geschiedt dit echter, dan kan dit, in ieder geval, aanleiding geven, dat de troep er aan twijfelt of de officieren wel in staat zijn datgene met hunne paarden uit te voeren, wat zijl., ingevolge de reglementen, gehouden zijn van den troep te vergeen, en konden zij wel eens op het denkbeeld komen, zooals de heer V. M. zegt, « dat de ritmeester of de luitenant geen regt van « spreken had, » wanneer hij ziet of hoort dat de officieren nog zelve les moeten nemen: het is beter dat dit denkbeeld niet bij den troep opkome. — De overige bedenkingen van den heer V. M. willen wij liefst met stilzwijgen voorbijgaan en hier ten slotte alleen nog bijvoegen, dat de officier die, misschien middelmatig ruiter — immers goede ruiters behooren tot de minderheid — zich op niets laat voorstaan, en eenvoudig, maar zooveel mogelijk zijn pligt betracht, menigmaal — 't is waar — van zijne meerdere miskend wordt; doch de achting en het vertrouwen van zijne onderhoorigen minder spoedig verliest, dan wanneer hij zich boven ieder ander tracht te verheffen, en op alles pretentie maakt, zonder door eenig degelijk resultaat zijn' trotsch te regtvaardigen.

En hiermede nemen wij, in ieder geval, afscheid van het zoo eenvoudig artikel over de manège-lessen, die reeds tot veel te veel geschrijf aanleiding gaven.

12 April 1848.

De schrijver uit A.....

BOEKBEORDEELING.

HOLLOWAY-PILLEN voor een jong Officier, of wenken aan mijnen broeder bij zijn verlaten der Koninklijke Militaire Akademie. N°. 1. Prijs f 0,30. 's Gravenhage, bij de Erven DOORMAN.

Holloway-pillen; onder dezen meer dan bescheidenen titel, wordt aan het publiek een boek aangeboden, dat zijne plaats mag verdienen onder de verdienstelijke voortbrengsels der Nederlandsche militaire litteratuur. Er bestonden dergelijke geschriften in vreemde talen, doch zij waren vervaardigd en ingerigt voor de behoeften van andere natiën en van andere legers. De jonge Nederlandsche officier kon daaruit den weg niet leeren kennen, dien hij te bewandelen had om zijne plaats te vinden in het vaderlandsche krijgsgesin; hij kon daaruit niet leeren, hoe hij zich had te gedragen om die plaats met waardigheid te bekleeden, noch hoe hij moest handelen om daarbij tevens de goedkeuring zijner meerdere, de achting zijner kamaraden, de genegenheid zijner ondergeschikten en eene gepaste zelfvoldoening in te oogsten.

De Holloway-pillen, de wenken aan mijnen broeder voorzien in deze behoefte; dat de jonge officier die raadplege en behartige, en wij staan voor zijne voorspoedige reize en behoudene aankomst in.

Evenwel, men zou zich vergissen, wanneer men — naar den titel oordeelende — meende dat dit werk slechts wenken bevatte voor jonge officieren; ook voor de ouderen die met hem zullen omgaan, en voor de chefs die hem zullen leiden en bevelen, beheist het menige gepaste opmerking en menige raadgeving, van het hoogste gewigt en de grootste juistheid.

Deze eerste aflevering, die nog door vier anderen zal gevolgd worden, bevat: eene *Inleiding — de Aankomst bij het Korps — de Eed*.

Reeds in de *Inleiding*, bewijst de schrijver, dat hij ten volle bekend is met het leven op de Militaire Akademie, en met den aard en het zijn der Kadets, zoowel tijdens hun verblijf aldaar, als na het verlaten dier inrigting door hunne bevordering tot officier. Oppervlakkig beschouwd, zegt dit weinig, maar inderdaad is het niet onverschillig, om al dadelijk op te merken, dat de Schr. zich geheel verplaatsen kan in den toestand der personen aan wie hij zijn boek meer bepaaldelijk toedacht. De jeugdige lezer vindt in hem zoodoende eene oude kennis terug, dien hij met welgevallen begroet.

In de *Aankomst bij het korps*, zagen wij den jongen officier naar waarheid geschetst, doch hoewel er in die schets menige scherp geteekende trek voorkomt, lazten wij daarin niets stootends, alles was in eenen hartelijken overredenden toon gezegd. Ofschoon niet van de Militaire Akademie herkomstig, vonden wij hier, voor een gedeelte, ons eigen portret uit die dagen terug. Die geheele aankomst bij het korps, is er eene, zoo als wij hopen dat zij veelvuldig, dat zij altijd mogen plaats grijpen. Aan den jongen officier wordt gezegd wat hij te doen heeft, maar van de ouderen wordt verondersteld dat zij meesterlijk weten hoe men een jong kamaraad met voorkomenheid, met tact en met ware militaire gulheid behoort te ontvangen.

De vergelijking tusschen den officier uit het gelid en den kweekeling van Breda, de opmerkingen betreffende de officiers-tafels en die aangaande den kapitein, zijn zeer gegrond.

Het hoofdstuk — *de Eed* — is, zoo als men vermoed zal hebben, het belangrijkste van deze eerste aflevering. Wij hebben het gelezen en herlezen, wij vonden er telkens nieuwe schoonheden in, maar wij zouden het in zijn geheel moeten afschrijven om het naar waarde te doen schatten. Aan casuïstische napluizers onzer eedsformule zou het misschien gelukken om hier nog eenige aanmerkingen te maken, maar de Schr. treedt niet in eene beoordeeling dier formule; hij verklaart slechts hoe de man van eer die heeft te begrijpen en na te leven; hij spreekt wel tot het verstand, maar boven alles tot het hart; hij wil den waren militairen geest in zijnen broeder opwekken, en die wordt niet geboren door koele berekeningen, noch door spitsvondige redeneringen; de warme taal van het gevoel, ingeboezemd door overtuiging, gegrond op onderzoek, is daartoe slechts vermogend, en die taal weet de Schr. voortreffelijk te voeren.

Met het afleggen van den Eed — zegt hij — hebt gij den ridderslag ontvangen, gij zijt waardig geoordeeld als officier in onze gelederen plaats te nemen; en nu gaat hij over tot het beschrijven der pligten die daarvan het gevolg zijn, zonder dat zij in eenige wet of in eenig reglement zijn vermeld. Dit geeft hem aanleiding om te spreken over eergevoel, moed, dapperheid en zelfverloochening. Hij beschouwt deze eigenschappen niet alleen voor zooverre zij den officier in persoon betreffen, maar hij toont ook

aan, hoe die door den officier bij de troep moeten worden bevorderd en aangekweekt. Ook dit gedeelte is fiks behandeld en bevat voor oud en jong vele wenken die alle behartiging verdienen.

Als regtschaphen' recensenten, zijn wij evenwel verplicht ook eenige aanmerkingen te laten volgen; zij betreffen gelukkig meer den vorm dan den inhoud. In de eerste plaats, de titel, Holloway-pillen; wij moeten bekennen dat hij op ons geen gunstigen indruk maakte; voor wij het werk gelezen hadden, hielden wij het voor een dier vlugtige voortbrengselen van den dag, die ook slechts eenen dag leven — en vergeten zijn. Een zoo ernstig boek, had wel een ernstiger titel verdiend.

Wij zeiden een ernstig boek, en niet alleen de inhoud, maar ook de stijl geeft ons daartoe het recht; nu en dan wordt die zelfs poëtisch, verheven. Het is niet ongebruikelijk dat men van die hoogte ook weder tot den gemeenzamen schrijfstrant afdaalt, en ook dit doet de Schrijver, hier en daar, zonder nadeel voor den indruk dien hij wil te weeg brengen; maar bovendien vonden wij in zeer ernstige gedeelten soms enkele woorden of uitdrukkingen, die ons door de plaats, waar wij ze aantreffen, plat in de ooren klonken; bijv., het *tornen* aan illusien op bladz. 7; het *lucifers winkeltje* en het *rot lid* op bladz. 36.

Het bijeenvoegen tot eene groep van de drie vergelijkingen op bladz. 25 en 26 komt ons voor, geen gelukkig denkbeeld te zijn. JUDAS ISCARIOTH die zijnen Heer met een' kus verraadt, ware hier voldoende geweest; de geveinsde Israëliet uit onze dagen, en de laaghartige smid, harmonieeren slecht met de verhevene strekking van het betoog waarin wij ze vonden.

De *moraal* in stede van het *slot* der vertelling op bladz. 11 kan eene vergissing zijn.

Doch heil het boek waarin de recensenten op niets weten te vitten dan op dergelijke zaken, die ons dan ook geenszins zullen beletten om het gunstig aan de Nederlandsche Officieren van alle rangen aan te bevelen; wij wenschen het van harte in ieders handen, en zien reeds met verlangen de volgende afleveringen te gemoet.

De typographische bewerking strekt tot eer aan Uitgever en Drukker.

Om den lezer eenigzins nader met de *Holloway-pillen* in kennis te brengen, laten wij hier het laatste gedeelte dezer eerste aflevering volgen.

«Kom, broeder; misschien wordt ge weldra geroepen om eene groote ondervinding op te doen. Bereid u en uwe soldaten voor; er is nog veel te doen, alvorens zij tegenover den vijand gesteld kunnen worden. Gelukkig laten de omstandigheden ons nog den tijd, ons voor te bereiden. Wek dan den militairen geest in uwe onderhebbenden op; doe hun eergevoel ontwaken; versterk hunne krijgstuicht, hunnen moed, hunne zelfverloochening. Dit zijn de militaire deugden, tot wier ontwikkeling in u zelve en in uwe minderen gij u door uwen eed van trouw verbonden hebt. Vervul deze taak trouw: gij zult er aanvankelijk weinig resultaten van zien; maar roept eens het Vaderland ons op, om te toonen hoe wij ons den langen vrede ten nutte maakten, dan zult ge er de vruchten van plukken. Voor u zelve echter waarschijnlijk

niet: niemand zal het opgeteekend hebben, dat gij zoo ijverig in uw pogen volhardet; uwe werken gingen in die der menigte verloren; — maar dan kunt ge in uwe zelfvoldoening de belooning voor uwe zelfverloochening smaken: dáárin helpe u God almachtig!»

Met genoegen plaatsen wij ook nog den volgenden brief, door de Redactie ter zake van ditzelfde werkje ontvangen.

Aan den schrijver van het werkje getiteld: «*Holloway-pillen voor een jong Officier, of wenken aan mijnen broeder bij zijn verlaten der Koninklijke Militaire Akademie.*»

MIJNHEER!

Met de hoogste belangstelling lazen wij de *Holloway-pillen* voor een jong Officier, en dit werkje in een' zoo schoonen, zoo edelen, zoo wegslependen stijl geschreven, kon niet anders dan den luidsten weerklink in ons gemoed vinden, daar toch ook bij ons dat gevoel voor eer en plicht levendig heerscht.

Volkomen gevoelen wij de waarheid, hoewel niet streefend voor onze eigenliefde, dat wij als Officier even nieuw en onervaren zullen zijn, als wij het bij onze aankomst op de Akademie waren, doch, vertrouwend op de vaderlijke leiding onzer Chefs, en op het voorbeeld en de raadgevingen onzer aanstaande kamaraden, zullen wij van onze zijde ons inspannen, den naam van goede Officieren te verdienen.

Daarom dan ook is ons Uw werkje, dat ons den weg zoo gemakkelijk mogelijk maakt, uiterst welkom; de wenken daarin vervat, zullen wij niet verloren laten gaan, en ze, zoo veel als in ons vermogen staat, benuttigen.

Onze dankbaarheid kan zich door koude woorden niet genoegzaam lucht geven. Echter hebt gij U, hoewel ons onbekend, een te groot recht op onze achting en dankbaarheid verworven, dan dat wij geheel zouden zwijgen.

Gelief dan ook met welwillendheid dit zwakke blijk van onze erkentenis te ontvangen; erkentenis, die U voorzeker door het geheele leger wordt toegebracht, dat trotsch mag zijn, Officieren te bezitten, die door zulke gevoelens bezielde worden.

BREDA,
den 29. April 1848.

De Kadets van het vierde
studiejaar.

DRUKFEILEN IN N°. 9.

Bladz. 189, 2e kolom, reg. 4 v. o. staat: mogelijk; lees: moeilijk.
» 190, 2e » lett. A. v. b. » schuren; » scheeren

CORRESPONDENTIE.

De *Statistische Bijdrage* van den geachten kapitein WIJNEN, hebben wij uit plaatsgebrek nog niet kunnen opnemen. Zij zal in het volgend Nummer voorkomen.

BIJLAGE X.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIREN SPECTATOR, 16de DEEL, N°. 10.

Maand April 1848.

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Bij het 4de reg. inf., tot bat.-adj.: de 1ste luit. M. van Doorninck en de 2de luit. J. A. K. W. Beeckman, beiden van het reg. Tot maj. en plaats-maj. der 1ste kl. te Bath: de kap. der 1ste kl. A. C. van Well Groeneveld, van het 4de reg. inf. Tot maj. en plaats-maj. der 1ste kl. te Ter Neuzen: de kap. der 1ste kl. G. P. ten Sande, van het 4de reg. inf. Tot plaats-maj. der 2de kl.: de kap. G. J. Hoffmann van Hove, plaats-maj. der 3de kl. te Heusden; de kap. M. A. van Hasselt, plaats-maj. der 3de kl. te Geertuidenberg. Tot kap. en plaats-maj. van de 3de kl. te Maastricht: de 1ste luit. G. W. van Lelyveld van Cingelshouck, van het 2de reg. inf.; te Hellevoetsluis: de 1ste luit. C. G. W. H. Reimer, van het 3de reg. inf.; te Bergen-op-Zoom: de 1ste luit. W. Pot, van het 4de reg. inf. Bij het 7de reg. inf., tot maj.: de kap. der 1ste kl. J. Salverda, van het 8ste reg. inf. Bij het reg. gren. en jag., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. M. Latour, van het reg. Bij het 4de reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. L. M. B. Le Bron de Vexela, van het reg. Tot kap. der 3de kl.: de 1ste luit. F. G. van den Helm, van het 6de reg. inf.; de 1ste luit. L. H. L. Scherpingh, van het 2de reg. inf. Tot 1sten luit.: de 2de luit. G. J. Polman, van het 6de reg. inf. Bij het 8ste reg. inf., tot kap. der 1ste kl.: de kap. der 2de kl. A. C. Mijnaard, van het korps. Tot kap. der 3de kl.: de 1ste luit. R. H. J. Veeren, van het reg. gren. en jag. Bij het 2de reg. inf., tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. D. Petter en J. F. Vleugels, beiden van het korps. Bij het 5de reg. inf., tot kap. der 2de kl.: de kap. der 3de kl. M. F. C. J. E. W. de Charon de Saint Germain, van het korps. Bij het 7de reg. inf., tot 1sten luit.: de 2de luit. P. Scheepes, van het 3de reg. inf. en A. Franken, van het 1ste reg. inf. Bij het 2de reg. lans., tot ritm. der 1ste kl.: de ritm. der 2de kl. L. F. E. Maas, van het korps. Bij het 2de reg. drag., tot ritm. der 2de kl.: de 1ste luit. J. Ringeling, van het korps; tot 1sten luit.: de 2de luit. C. H. B^{on} van Tuyll van Serooskerken, van het 2de reg. lans. Bij het 5de reg. inf., tot bat.-adj.: de 2de luit. J. B. R. Prevot, van het reg. Tot buitengewoon adj. bij Zijne Majesteit: de luit.-kol. der kav. zonder bezw. der schatk. A. H. Bon Sloet van Oldruitenborgh. Tot adj. bij Zijne Majesteit: de kap. der 1ste kl. bij den gen. staf T. G. T. V.

de Constant Rebecque. Tot ordonn.-offic. bij Zijne Majesteit: de 1ste luit. E. H. E. Graaf van Bylandt, van het 1ste reg. lans. Tot aspirant-betaalm. bij het leger in Oost-Indie: de four.-tit. M. J. Fundter, van het 3de reg. drag. Bij het wap. der art. van het leger in Oost-Indie, tot kap.: de 1ste luit. P. F. C. Vreede, van den staf der art. hier te lande; tot 2de luit.: de serg^{on}-maj. J. C. Launspach en A. G. F. Boer, beiden van het 3de reg. art.

Bij den grooten staf van het leger: tot kol., de luit.-kol. J. D. Barre, adj. van Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden.

Bij het wapen der infanterie. Bij den staf van het wap.: tot gen.-maj. komm. der res.-brig., tevens belast met de functiën van gouv. der residentie en van prov. komm. van Zuid-Holland, den kol. Jonkh. J. F. van Spengler, komm. van het reg. gren. en jag., Z^r. M^{aj} adj. in buitengew. dienst; bij het reg. gren. en jag.: tot komm. van het reg., de luit.-kol. H. F. K. Duycker, van het korps; tot luit.-kol. bij de bat. gren., de maj. P. G. Lambert, van het 1ste reg. inf.; bij het 1ste reg. inf. tot luit.-kol., de maj. W. P. Kamps, van het 8ste reg. inf.; tot maj. de kap. der 1ste kl. C. A. Pfeiffer, van het 6de reg. inf.; bij het 3de reg. inf.: tot 1sten luit., de 2de luit. C. A. E. van Bommel, van het korps; bij het 4de reg. inf.: tot kap. van de 3de kl. bij anc., de 1ste luit. W. van Langen en C. F. de Bock, de eerste van het korps en laatstgenoemde van het 8ste reg. inf.; tot 1sten luit. bij anc., de 2de luit. A. E. Schepman, van het 3de reg. inf.; bij het 5de reg. inf.: tot kol. en komm. van het korps, de luit.-kol. L. T. F. W. van Boecop, van het 8ste reg. inf.; tot kap. van de 3de kl. bij anc., de 1ste luit. M. C. Kars, van het korps; bij het 6de reg. inf.: tot kol. en komm. van het korps, de luit.-kol. G. de Villeneuve, van het 1ste reg. inf.; tot kap. van de 3de kl. bij anc., de 1ste luit. A. F. de la Paissieres, van het reg. gren. en jag.; bij het 7de reg. inf.: tot 1sten luit. bij anc., de 2de luit. W. D. van Brienen van Ramerus, van het 2de reg. inf.; bij het 8ste reg. inf.: tot luit.-kol., de maj. W. Wortman, van het reg. gren. en jag.; tot maj., de kap. der 1ste kl. F. Breekpot en A. G. Reijers, respectievelijk van het 5de en 4de reg. inf.; tot 1sten luit. bij anc., de 2de luit. S. Crommelin, van het reg. gren. en jag.

Bij het wapen der artillerie. Bij den staf van het wap.: tot maj., de kap. C. Merck en W. A. Camp, magazijnm. der art. van de 1ste kl., onder bepaling dat zij in het genot van hun tegenwoordig tractement zullen verblijven, geschiedende de benoeming van den laatste bij gunstige uitzondering

en zonder eenige gevolgtrekking voor anderen; tot kap. der 3de kl. bij anc., de 1ste luit. M. W. van Dort en T. H. Snoeck, respectievelijk van het 2de en 1ste reg. vest.-art; tot 1ste luit. bij anc., de 2de luit. J. P. Kempers, J. P. W. van Cattenburgh en W. M. Camp, allen van den staf der art.; tot maj. en magazijnm. der art. van de 1ste kl. te Bergen-op-Zoom, den kap. der 1ste kl. H. M. van Meurs, van het 2de reg. vest.-art., en zulks wat de benoeming tot maj. betreft, bij gunstige uitzondering en zonder eenige gevolgtrekking voor anderen, met bepaling tevens dat bij het tractement zal genieten aan de betrekking van magazijnm. der art. van de 1ste kl. verbonden; tot magazijnm. der art. van de 2de kl. aan den Helder, de 1ste luit. J. van den Berghe, van het 2de reg. vesting-art.; bij het reg. veld-art.: tot kap. van de 3de kl., de 1ste luit. bij anc. W. A. Sodenkamp en A. J. J. Dijkmeester, respectievelijk van het reg. rijd. art. en van het korps; tot 1ste luit. bij anc., de 2de luit. D. C. C. B^{re} van Boetzelaar en W. de Villeneuve, beiden van het korps; bij het 1ste reg. vesting-art.: tot maj. der 1ste kl. F. Broers, van het reg. veld-art.; tot 1ste luit. bij anc., de 2de luit. A. H. Mommers, H. J. R. Beijen en T. F. A. O. Boellaard, de eerste van het korps en de beide laatstgenoemden van het 2de reg. vesting-art.; bij het 2de reg. vesting-art.: tot kap. van de 3de kl. bij anc., de 1ste luit. P. H. Otterbein, van het 1ste reg. vesting-art.; tot 1ste luit. bij anc., de 2de luit. A. W. Muysken en W. Petter, beiden van het 1ste reg. vesting-art.; bij het reg. rijd. art.: tot 1sten luit. bij anc., de 2de luit. D. C. M. Hooft, van het korps.

Verplaatsingen.

De offic. van gez. der 2de kl. J. J. J. Jenssen, van Breskens naar Zutphen; de offic. van gez. der 2de kl. J. Weteling, van 's Gravenhage naar Breskens; de offic. van gez. der 2de kl. A. C. Buttelman, van Alkmaar naar 's Gravenhage. De offic. van gez. der 2de kl. G. F. van Dommelen, van 's Bosch naar Alkmaar; de offic. van gez. der 2de kl. A. M. Verhoef, van Geertruidenberg naar 's Bosch. De offic. van gez. der 3de kl. G. J. Roetering, van Breda naar Geertruidenberg; de offic. van gez. der 3de kl. A. van der Ramhorst de Brouwer, van Alkmaar naar Arnhem; de offic. van gez. der 3de kl. P. A. J. Manuel, van Arnhem naar Alkmaar. Bij de bat. jag. van het reg. gren. en jag.: de

2de luit. Jonkh. H. G. F. Leyssius, van het 5de reg. inf., E. W. C. C. Storm de Grave, van het 8ste reg. inf., H. Noot, van het 4de reg. inf. De kap.-ing. C. P. Del Campo, genaamd Camp, van Amsterdam naar Ter Neuzen. De 1ste luit.-ing. G. J. Keiser, van Amersfoort naar Amsterdam. De 2de luit.-ing. D. J. Jordens, van Amsterdam naar Breskens. Bij het 7de reg. inf.: de 2de luit. A. M. Sierevelt, van het 8ste reg. inf. Bij het 2de reg. inf.: de 1ste luit. W. J. H. Oosterdiep, van het reg. gren. en jag. Bij het 8ste reg. inf.: de 1ste luit. C. C. Six, van het reg. gren. en jag. Bij het wap. der inf. van het leger in Oost-Indie: de 2de luit. W. Beelaerts van Emmikhoven, van het 1ste reg. drag. Bij de bat. jag. van het reg. gren. en jag.: de maj. J. C. Anemaet, van het 8ste reg. inf.; de 1ste luit. W. M. de Brauw, en de 2de luit. W. Schuurman, beiden van het 5de reg. inf.

Tijdelijk het tractement van non-activiteit toegelegd aan:

Den 1sten luit. C. H. van Schack, van het 8ste reg. inf. Den kap. J. P. Brand Eschauzier, van het 1ste reg. vesting-art., in afwachting dat over hem nader zal worden beschikt.

Het tractement van non-activiteit verleend aan:

Den 2den luit. D. R. Bisdom, van het 1ste reg. drag.

Gepensionneerd.

De maj. plaats-maj. der 1ste kl. te Ter Neuzen, M. Brouerius van Nidek. De maj. plaats-maj. der 1ste kl. te Bath, D. Millioen. De kap. plaats-maj. der 2de kl. te Loevenstein, D. Rembges. De kap. plaats-maj. der 3de kl. te Hellevoetsluis, C. Gaster. De kap. plaats-maj. der 3de kl. te Maastricht, A. Keijser. De maj. C. N. 's Graeuwen, magazijnm. der art. van de 1ste kl. te Bergen-op-Zoom. De kap. G. van Duijnen, van het 4de reg. inf., met vergunning tot het voortdurend blijven dragen der activiteits-uniform. De offic. van gez. der 2de kl. J. A. G. Robijn, thans het tractement van non-activiteit genietende. De kol. J. L. Madiol, van het 5de reg. inf., onder toek. van den rang van gen.-maj., zonder bezwaar van 's Rijks schatkist. De 1ste luit. J. C. Keijzer, magazijnm. der art. van de 2de kl. aan den Helder.

Overleden.

De offic. van gez. der 3de kl. G. W. Smits, van het garn. te Groningen. De kol. C. de Haan, van het 6de reg. inf.